

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Lasten ja nuorten hyvän arjen rakennuspalikoita

Erilaisten kuulemismenetelmien pilotointia, vertailua ja arviointia

Hämeenlinnassa

Mervi Hiltunen

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, ylempi AMK (90 op)

05/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, ylempi AMK

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mervi Hiltunen	Sivumäärä 60 ja 2 liitesivua
Työn nimi Lasten ja nuorten hyvän arjen rakennuspalikoita. Erilaisten kuulemismenetelmien pilotointia, vertailua ja arviointia Hämeenlinnassa	
Ohjaava opettaja Merja Kylmäkoski	
Työn tilaaja Hämeenlinnan kaupungin kehittämissyksikkö	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö on osa Sitran rahoittamaa ja Hämeenlinnan kaupungissa toteutettua ”Uudistuva kylä kaupungissa” -hanketta, jonka tavoitteena on etsiä uusia ja rohkeita malleja lasten ja nuorten palveluiden toteuttamiseen. Hankkeen kesto on 1.8.2010 – 31.12.2012.</p> <p>Hämeenlinnassa on jo pitkään ollut käytössä 8. luokkalaisille suunnattu ”Vaikuta – älä valita ” eli V-päivä, jolloin nuoret voivat tehdä aloitteita ja esitellä ne päättäjille. Tämän kuulemismenetelmän rinnalle on pilotoitu yhdessä nuorten kanssa kaksi uutta menetelmää: päiväkirjahuone ja iPhone -haastattelut. Kuulemismenetelmät kumpuavat nuorten maailmasta ja tuovat osallisuuden kautta nuorten näkökulmaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen.</p> <p>Lapsilla ja nuorilla on oikeus saada äänensä kuuluviin ja heidän mielipiteensä on otettava huomioon heille suunnattujen palvelujen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Uusia ja innovatiivisia kuulemismenetelmiä tarvitaan, jotta nuoret kiinnostuisivat osallistumaan ja vaikuttamaan niin yksilön kuin ryhmän tasolla. Erilaisia kuulemismenetelmiä tarvitaan myös päättäjien asukasymmärryksen laajentamisessa ja vuoropuhelun ylläpitämisessä. Päiväkirjahuonetta ja iPhone -haastatteluja kokeiltiin koulussa ja eri tapahtumissa kevään ja kesän 2011 aikana. Tutkimusmenetelminä käytettiin osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja.</p> <p>Nuoret ottivat uudet menetelmät vastaan innostuneesti ja suurella mielenkiinnolla. Kaikki menetelmiä kokeilleet nuoret olivat sitä mieltä, että menetelmät ovat toimivia ja niitä voisi olla useammin käytössä eri paikoissa kuten tapahtumissa, koulujen teemapäivissä ja nuorisotiloilla. V- päivän, päiväkirjahuoneen ja iPhone-haastattelujen vertailussa nousee esille, että menetelmät tukevat toisiaan ja vahvistavat nuorten ääntä. Toisille kirjoittaminen on luontevaa, mutta toisille on helpompaa kertoa asioistaan puhumalla. Kirjoittamalla ja puhumalla kerrottujen aloitteiden ja palautteiden aiheet eivät kuitenkaan olennaisesti eroa toisistaan. Menetelmiä arvioitaessa voidaan listata kuulemisen rakennuselementtejä, joihin kuuluvat mm. päättäjien tahtotila ja sitoutuminen sekä tiedonkulku läpinäkyvästi ja säännöllisesti nuorilta päättäjille ja päättäjiltä nuorille.</p> <p>Hämeenlinnan lasten ja nuorten kuulemisen malli ”Vaikuttamisen polku” (0-29-vuotiaille) saa uusia ulottuvuuksia nyt pilotoituilla menetelmillä ja niitä jatkojalostamalla. Eri alueilla asuvat ja eri elämäntilanteissa olevat lapset ja nuoret voivat digitaalisen tarinankerrontamenetelmien avulla tehdä näkyväksi kokemuksiaan ja asiantuntemustaan, joita tarvitaan palveluiden kehittämiseen ja palvelumuotoiluun asukkaiden tarpeiden mukaisesti. Tavoitteena on lapsiystävällinen kaupunki, jossa lasten ja nuorten asiat huomioidaan koko kaupunkiorganisaatiota läpileikkaavana toimintatapana.</p>	
Asiasanat lapset ja nuoret, kuuleminen, osallisuus, digitaalisuus, lapsiystävällinen kaupunki	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Master's Degree Programme in NGO and Youth Work

ABSTRACT

Author Mervi Hiltunen	Number of Pages 62
Title Building blocks of good everyday life for children and youth in Hämeenlinna. Piloting, comparing and evaluating different hearing methods.	
Supervisor Merja Kylmäkoski	
Subscriber City of Hämeenlinna	
Abstract <p>This thesis is a part of a project called "Uudistuva kylä kaupungissa", which is funded by Sitra and implemented in Hämeenlinna. The aim of the project is to seek out new and bold models for the services aimed at children and young people. The duration of the project is 1.8.2010 - 31.12.2012.</p> <p>There is a day for 8th graders in Hämeenlinna schools called "Vaikuta – älä valita" (Make a difference – do not complain) in other words the V-Day, when young people make initiatives and present them to policy-makers. Alongside with this hearing method, two new methods have been piloted together with young people: a diary room and interviews with iPhone. The hearing methods rise from young people's own world and bring their perspective on children and young people's welfare.</p> <p>Children and young people have the right to be heard and their opinions must be taken into account when their services are designed, implemented and evaluated. New and innovative hearing methods are needed to entice young people to participate and to influence at both individual and group level. A variety of hearing methods are also needed for expanding, understanding and maintaining dialogue between policy-makers and inhabitants. Diary Rooms and interviews with iPhone were tested at schools and at various events during the spring and summer of 2011. The research methods used were participant observation and interviews.</p> <p>Young people welcomed the new methods with enthusiasm and great interest. All the young people who tested the methods believed that the methods would work and they could be used more often in different occasions, such as events, theme days in schools and youth houses. Comparing the V-day, diary room and iPhone interviews showed that the methods support each other and strengthen the voice of the youth. For some, it is natural to write, but for others it is easier to open up by talking. The themes of the written and oral initiatives did not substantially differ from each other. When evaluating these methods, some building blocks can be named, such as policy-makers' volition and commitment, as well as transparent and regular exchange of information between young people and policy-makers.</p> <p>The methods piloted and their further processing offer new dimensions for the children and young people's hearing model "The Path of participation" (0-29 years of age) in Hämeenlinna. Children and young people who live in different areas and are in different situations in life can make their experience and expertise visible by digital storytelling methods. These experiences are needed to develop and design municipal services in accordance with the needs of the inhabitants. The goal is a child-friendly city where the issues of children and young people are taken into account throughout the city organization as a cross-cutting practice.</p>	
Keywords children and youth, hearing, participation, digitality, child friendly city	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KESKIÖSSÄ LASTEN JA NUORTEN PALVELUJEN KEHITTÄMINEN	7
3 ASIAKASYMMÄRRYSTÄ ETSIMÄSSÄ JA MENETELMIÄ TESTAAMASSA	9
4 TAUSTALLA SOSIOKONSTRUKTIIVINEN OPPIMISKÄSITYS JA SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN	11
5 LÄHTÖKOHTIA JA NÄKÖKULMIA LASTEN JA NUORTEN KUULEMISEEN	13
6 HÄMEENLINNAN VAIKUTTAMISEN POLKU	18
6.1 "Vaikuta – älä valita" eli V-päivä	23
6.2 Päiväkirjahuone	27
6.3 iPhone-haastattelut	31
7 KUULEMISMENETELMIEN VERTAILUA JA ARVIOINTIA	34
8 KOHTI LASTEN JA NUORTEN HYVÄÄ ARKEA	44
8.1 Kasvatuskumppanuus	44
8.2 Nuorisotyön rooli	49
8.3 Lapsiystävällinen kaupunki	52
LÄHTEET	56
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Yhteiskunnalliset muutokset ovat saaneet useat lasten ja nuorten parissa työskentelevät tahot pohtimaan hyvinvointia ja lasten ja nuorten palvelujen järjestämistä uudessa tilanteessa. Lasten ja nuorten arki koostuu erilaisista asioista eli palikoista, joista hyvinvointi rakentuu. Rakennuspalikoita löytyy niin kodeista, kouluista kuin vapaa-ajalta. Näissä ympäristöissä lapset ja nuoret voivat kokea yhteisöllisyyttä ja osallisuutta monin eri tavoin. Arjen käsitteeseen liitetään sellaisia asioita kuten rutiinit ja työnteko. Arjen vastakohtana ovat juhlat ja lomamat, jolloin voidaan rentoutua ja viettää vapaa-aikaa kukin haluamallaan tavalla. Erilaiset elämäntilanteet tekevät arjesta monimuotoisen ja se koetaan eri tavalla esimerkiksi suurperheessä, yksinhuoltajaperheessä, uusperheessä tai sijaishoidissa. Hämeenlinnan lasten ja nuorten foorumissa keväällä 2011 tehtiin ryhmätöitä, joista koostettiin lista hyvään arkeen kuuluvista asioista. *”Hyvään arkeen kuuluu...”*:

- perhe, hyvä koti, hyvä ruoka, ystävät ja toisista välittäminen
- rutiinit, rauhallisuus, turvallisuus
- turvallinen koulu ja saa oppia uutta, kansainvälisyys
- saa apua silloin, kun sitä tarvitsee, kouluterveydenhuolto ja hammashuolto
- hyvät koulu- ja työmahdollisuudet, kesätyötä alle 18-vuotiaille
- hyvät liikuntapaikat ja ulkoilumahdollisuudet
- hyväkuntoiset tiet
- hyvät julkiset kulkuyhteydet esim. harrastuksiin, myös reuna-alueilta
- valinnanvaraa kaupoissa ja kaupat lähellä
- aikaa muuhun elämiseen ja palvelut lähellä
- hyvät ja toimivat vaikutuskanavat.

Listasta huomaa, että arki muodostuu erilaisista palvelupalikoista. Lapset ja nuoret ovat elämänsä parhaita asiantuntijoita, joten heidän mukana olonsa on erittäin tärkeää palvelujen tarvekartoituksessa, kehittämisessä, mahdollisuuksien mukaan myös niiden toteuttamisessa sekä arvioinnissa. Näitä asioita ja näkökulmia tullaan ottamaan huomioon Hämeenlinnan ”Lapsen ja nuoren hyvä päivä” -toimintatavan rakentamisessa ja tukemaan siten lasten ja nuorten kasvua ja hyvinvointia.

Hyvinvointi määritellään Allardtin (1976, 37-38) mukaan kolmeen luokkaan, jotka ovat elintaso (*having*), yhteisyysuhteet (*loving*) ja yhteisöllisyys (*being*). Elintaso tarkoittaa perustarpeiden tyydyttämistä kuten esimerkiksi ruoka, juoma ja turvallisuus. Yhteisyysuhteet liittyvät ihmissuhteisiin ja yhteisöllisyys siihen, miten ihminen pääsee toteuttamaan itseään eri yhteisöissä. Kiilakoski (2012, 17) lisää tähän kolmijakoon vielä yhden ulottuvuuden eli osallisuuden (*participation*), jolla on yhteys kaikkiin edellä mainittuihin ulottuvuuksiin. Näitä määritelmiä tukee myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka mukaan lapsella on oikeus muun muassa terveyteen, suojeluun, koulutukseen ja osallistumiseen.

Nuorisolain 8. §:n mukaan nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. Erilaisissa osallisuushankkeissa on kehitelty monenlaisia menetelmiä, joiden kautta on haettu uusia toimintamalleja ja innovaatioita esimerkiksi palvelujen tuottamiseen. Muiden kehittämistä malleja voi hyödyntää joko sellaisenaan tai jalostaa niitä omaan toimintaympäristöön soveltuviksi. Miten nuoria sitten voisi kuulla ja selvittää heidän mielipiteitään heitä koskevissa asioissa? Vaikka erilaisia edustuksellisia järjestelmiä ja nuorten vaikuttajaryhmiä on olemassa, tuleeko tarpeeksi laajan nuorisojoukon ääni kuuluviin ja eri näkökulmista sekä eri elämäntilanteista?

Työskentelen Hämeenlinnan kaupungin palveluksessa osallisuuskoordinaattorina. Toimenkuvaani kuuluu mm. lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien kehittäminen. Hämeenlinnaan on luotu 0-29-vuotiaiden vaikuttamisen polku, jonka sisältöjä on lähdetty työstämään vuoden 2011 alusta. Opinnäytetyöni liittyy ”Uudistuva kylä kaupungissa” -hankkeeseen, jossa olen ollut aktiivisesti mukana. Opinnäytetyöni on tapaustutkimus, jolla kerätään tietoa kuntalaisten kokemuksista erilaisista kuulemismenetelmistä, lähinnä lasten ja nuorten näkökulmasta. Työni tilaajana on Hämeenlinnan kaupungin kehittämissyksikkö. Menetelmien suunnittelussa ja testaamisessa sekä palvelutarpeisiin liittyvän tiedon keräämisessä ovat olleet mukana litalan yhtenäiskoulun 9. luokan oppilaita valinnaiselta tietotekniikan kurssilta sekä vapaaehtoisia 7. luokan oppilaita. Työni tavoitteena on kokeilla erilaisia kuulemismenetelmiä ja tutkia tavoittavatko ne helpommin ja useampia kuntalaisia kertomaan palvelutarpeistaan kuin perinteiset paperiset tai sähköiset asiakaskyselyt. Tavoitteena on

myös tutkimuksesta saadun tiedon avulla laajentaa niin virkamiesten ja päätöksentekijöiden (tilaajien) kuin palvelujen tuottajien näkökulmaa ja toimintatapoja hyvän arjen rakentamiseksi asiakaslähtöiseksi ja vuorovaikutteiseksi uudessa organisaatiossa.

Opinnäytetyössäni esittelen kolme kuulemismenetelmää ja vertailen sekä arvioin niiden käyttöä nuorten mielipiteiden ja saamani palautteen perusteella sekä oman kokemuksen kautta. Esitän myös menetelmien kehittämismahdollisuuksia ja jatkojalostamista lapsiystävällisen kaupungin/kunnan rakentamisessa.

2 KESKIÖSSÄ LASTEN JA NUORTEN PALVELUJEN KEHITTÄMINEN

Suomen hallitus käynnisti kunta- ja palvelurakennemuutoksen vuonna 2005. Painet julkisen hallinnon uudistamiseen nousevat globalisoitumisesta ja EU:n laajentumisesta sekä väestön ikääntymisestä. Valtioneuvoston selonteon mukaan hallituksen lähtökohtana on palvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen, tuottavuuden parantaminen ja yhteistyön kehittäminen julkisen sektorin vastuualueella. Palvelujen järjestämisessä on otettava huomioon alueelliset erityispiirteet ja väestöpohjan riittävyys. Uudistuksella luodaan toimiva palveluverkko ja kiinteitetään yhteistyötä eri palvelujärjestelmien kesken. Tuottavuuden parantamiseksi monipuolistetaan palvelujen tuotantotapoja, mikä tarkoittaa liikelaitostamista, yhtiöittämistä ja palvelujen ostamista yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta. (Sisäasiainministeriö 2005, 4-5.)

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen johdosta Hauhon, Hämeenlinnan, Kalvolan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen kunnat yhdistyivät uudeksi Hämeenlinnaksi 1.1.2009. Hämeenlinnan kaupungin strategia, organisaatorakenne sekä palvelu- ja hankintastrategia perustuvat asiakaslähtöisyyteen, elämänkaariajatteluun, tilaaja – tuottaja-toimintatapaan sekä monituottaja -toimintatapaan. Lasten ja nuorten palvelut järjestetään ikäryhmittäin ja näille palveluille etsitään uudenlaista toimintamallia. Hämeenlinnan kaupungissa on meneillään Suomen Itsenäisyyden Rahaston (SITRA) rahoittama hanke ”Uudistuva kylä kaupungissa”. Hanke rakentuu kolmen perusprosessin varaan, jotka ovat asiakasymmärryksen lisääminen, paikallisen monituottajamallin luominen ja yhteisöllisten toimintamuotojen kehittäminen. Hankkeen kesto on

1.8.2010 – 31.12.2012. Hanke jakaantuu kolmeen vaiheeseen seuraavasti: 1) asukas- ja asiakasymmärryksen lisääntyminen, 2) lisääntyneen asukas- ja asiakasymmärryksen avulla uusien palvelukonseptien kehittäminen ja 3) kylän oman toimintamallin kehittyminen ja alueellisen palvelusopimusmallin rakentamisen pilotointi. Pilot-tialueina ovat Hämeenlinnan kantakaupungin Jukola ja Hämeenlinnaan liittyneestä Kalvolasta liittala. Hankkeeseen liittyy myös tutkimusosuus, josta vastaa Tampereen yliopisto. (Hämeenlinnan kaupunki 2011a, 5.)

Kuntaliitosten myötä asiakaslähtöisyys ja lähipalvelujen saatavuus ovat nousseet tärkeimmiksi asioiksi tilaajien ja tuottajien välisissä palvelusopimuksissa. Hämeenlinnan uutta organisaatiota ovat tapaamani kuntalaiset kritisoineet kasvottomaksi ja etäiseksi sekä siitä, että päätöksenteko karkaa kauemmas kuntalaisista. Organisaation toimivuutta mitataan nyt muun muassa virkamiesten kyvyillä muuttua byrokraattista asukaspalvelijaksi. Miten palvelut vastaavat kuntalaisten odotuksia? Kohtaavatko virkamiesten visiot kuntalaisten arjen? Minkälaiset ovat kuntalaisten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa palvelujen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin? Miten lasten ja nuorten ääni kuuluu kuntaliitosten jälkeen? Voisiko osallistuminen ja vaikuttaminen olla elämäntapa? Avainsanoina ovat asukas/asiakasymmärrys, osallistuminen, vaikuttaminen, innovaatiot, yhteisöllisyys, palvelut.

Tilaaaja-tuottaja -mallissa tarpeiden kartoitus kuuluu tilaajalle ja tuotannon tehtävänä on selvittää miten ja millä menetelmillä tarpeisiin vastataan. Tässä tarvitaan vuoropuhelua ja prosessia voidaan käydä esimerkiksi palvelumuotoilun keinoin. Palvelumuotoilussa puhutaan asiakkaista, asiakasymmärryksestä, käyttäjistä ja käyttäjätiedoista. Toimintamalli muuttaa asiakkaan roolin palvelun vastaanottajasta aktiivisemman käyttäjän rooliin. Palvelumuotoilu lähtee inhimillisen toiminnan, tarpeiden, tunteiden ja motiivien kokonaisvaltaisesta ymmärtämisestä. Asiakastarpeet pitää muuttaa mitattaviksi palvelutavoitteiksi ja palvelujen tuottaminen pitää optimoida siten, että asetetut tavoitteet pystytään saavuttamaan. Palvelun kriittiset kohdat löydetään suunnittelun ja testaamisen kautta. Palvelua pitää myös jatkuvasti arvioida, jotta palvelun tuottamistapaan tehtyjä muutoksia voidaan arvioida. Palvelumuotoilu vaatii tiivistä työskentelyä asiakkaan ja yhteistyökumppanin kanssa, tärkeintä siinä on ihmiskeskeisyys ja käyttäjätiedon hyödyntäminen. (Miettinen 2011, 23-27.) Lapset ja nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joten heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään

pitäisi ottaa hyödyntää enemmän ja ottaa mukaan jo palvelujen suunnitteluvaiheessa.

”Uudistuva kylä kaupungissa” -hankkeessa on toteutettu useita minipilotteja, joissa on kokeiltu erilaisia toimintatapoja uusissa ympäristöissä. Yhtenä minipilottina kokeiltiin nuorten suosimasta ”Big Brother” -ohjelmaformaattista tuttua päiväkirjahuonetta. Kuntalaisilla oli mahdollisuus käydä antamassa palautetta kaupungin palveluista ja tehdä ehdotuksia palvelujen järjestämisestä web-kameran edessä. Tämän lisäksi on tehty haastatteluja mobiililaitteella, jonka merkiksi valikoitui kesällä 2010 lanseerattu iPhone 4 sen tunnettavuuden ja ominaisuuksien perusteella. Päiväkirjahuoneen ja iPhone -haastattelujen avulla on kerätty alueiden asukailta palvelutarpeita ja odotuksia. Vaikka haastatteluja ja videointeja on tehty myös aikuisille, keskiössä ovat olleet lasten ja nuorten palvelujen ja kasvuympäristön kehittäminen sekä lasten ja nuorten mielipiteiden ja äänen kuuluville saaminen. Videoista ja nauhoituksista saatu aineisto lähetettiin suoraan Tampereen yliopiston tutkijalle, Kristiina Engblom-Pelkkalalle, joka kokosi ideat ja ajatukset ja raportoi ne ilman nimiä ja tunnistettavuutta lasten, nuorten ja elämänlaatupalveluiden tilaajatiimille.

3 ASIAKASYMMÄRRYSTÄ ETSIMÄSSÄ JA MENETELMIÄ TESTAAMASSA

Kuntalaisten mielipiteitä kysytään hyvin usein erilaisilla kyselyillä internetissä tai paperilomakkeilla, mitataan asiakastyytyväisyyttä eri asteikolla tai käytetään sähköisiä keskustelufoorumeita. Mitä tietoa kerätään ja kenen tarpeisiin? Mihin tieto kerääntyy ja mitä sille sitten tapahtuu? Opinnäytetyössäni keskityn ”Uudistuva kylä kaupungissa” -hankkeen erilaisen kuulemismenetelmän testaukseen ja sen käytöstä saatujen kokemusten dokumentointiin ja analysointiin sekä menetelmän käyttömahdollisuuksiin palvelujen kehittämistyössä.

Päätutkimuskysymykseni on miten päiväkirjahuoneen käyttö ja iPhone-haastattelut otetaan kuntalaisten keskuudessa vastaan? Haluavatko eri-ikäiset kuntalaiset kertoa palvelutarpeensa kameralle? Pääkysymystä täydentäviä kysymyksiä ovat miten edellä mainitulla menetelmällä kerätty tieto eroaa paperille kirjoitetusta palautteesta (oppi-

laiden tekemistä ”Vaikuta – älä valita” eli V-päivän aloitteista)? Onko paperisissa tai sähköisissä asiakaspalautteissa ja aloitteissa jäsennellympää tietoa kuin suoraan kameralle kerrottuna? Minkä ikäisiä kuntalaisia kameramenetelmä tavoittaa? Näiden lisäksi pyrin selvittämään myös sitä, miten kuntalaiset saavat palautetta ehdotuksiinsa ja miten heidän mielipiteisiinsä vastataan.

Yhtenä tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt osallistuvaa havainnointia luokan tunnelmista ja kirjaston ilmapiiristä sekä päiväkirjahuoneen toimivuudesta tapahtumissa. Tällä tarkoitetaan, että tutkija on joissakin tilanteissa tarkkailijana ja joissakin osallistujana. Näin mahdollistuu myös tunteiden hyödyntäminen kuulon ja näön lisäksi ilmiön tai asioiden tarkastelussa. Havainnointia voidaan käyttää tutkimusmenetelmänä silloin, kun tutkittavista tai tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän. Havainnointi kytkee saadun tiedon sen kontekstiin muita menetelmiä paremmin. Asiat nähdään niiden oikeissa yhteyksissä. Havainnointitieto voi myös kertoa sen, että normeista poiketaan ja poikkeamiseen reagointi tekee normin havaittavaksi. Hyvin usein monipuolista tietoa yksityiskohtineen ei ole mahdollista kartoittaa muutoin kuin havainnoimalla. Haastatteluaineistoon saadaan syvyyttä ja kuvailevaa tietoa yhdistämällä siihen havainnoimalla saatua aineistoa. (Grönfors 2007, 154-158.) Läsnaoloni havainnoitsijana ei haitannut normaalia tuntityöskentelyä, koska olen muutenkin ollut tekemisissä tietojen keräämisessä mukana olleiden oppilaiden kanssa. Myös tapahtumat ovat sujuneet rennosti ja hyvällä työotteella.

Toisena tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt haastatteluja, jotka olen tallentanut iPhoneen sanelimeen. Haastatteluissa olen kysynyt nuorten mielipiteitä ja kokemuksia uusista menetelmistä. Perttula (2005, 116-117, 137) kutsuu kokemusta merkityssuhteeksi, joka liittyy subjektin (haastateltava) ja objektin (menetelmä) yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämä kokonaisuus puolestaan liittyy haastateltavan elämäntilanteeseen, joka muodostuu kaikesta siitä, mihin hän on suhteessa. Eläväksi kokemuksen tekee side elämäntilanteeseen. Elämäntilanteen hän jakaa neljään ulottuvuuteen: ideaaliseen, aineelliseen, elämänmuodolliseen ja keholliseen. Ideaaliseen todellisuuteen kuuluu ihmisen tajunnallinen toiminta, jossa hän rakentaa jo muodostuneista kokemuksista uusia aiheita spiraalimaisesti. Aineellinen todellisuus liittyy aisteihin sekä aikaan ja paikkaan. Elämänmuodolliseen todellisuuteen kuuluvat yhteisön säännöt, periaatteet ja toimintatavat. Keholliseen todellisuuteen kuuluu ihmisen itse, koko ke-

ho, mitä sen kautta voi tuntea ja kokea. (Emt. 150-151.) Kokemuksistaan voi kertoa toiselle ihmiselle, jakaa samanmielisyyttä tai erimielisyyttä. Jokaisen kokemus on kuitenkin aina erilainen liittyen edellä mainittuihin ulottuvuuksiin.

Työn aineistona olen käyttänyt päiväkirjahuoneen käyttäjien, iPhone-haastateltavien ja oppilaiden mielipiteitä ja kokemuksia sekä kenttäpäiväkirjaan tekemiäni muistiinpanoja. Aineiston olen kerännyt kevään ja kesän 2011 aikana litalan yhtenäiskoululla koulupäivien ja iltakoulun aikana, Kalvolan kirjastossa, Hukarin nuorisotalolla litalassa, Jukolan lähiökeskuspäivässä ja koulujen päättäjäistapahtumassa Kesäloma-expressissä Hämeen Linnan puistossa. Edellä mainituissa paikoissa kerättyä aineistoa olen verrannut oppilaiden syksyllä 2009, 2010 ja 2011 tekemiin kirjallisiin V-päivän aloitteisiin ja asiakaspalautteisiin. Aineistojen pohjalta olen tehnyt analyyskejä ja etsinyt vastauksia tutkimuskysymyksiin. Näiden kautta olen tehnyt johtopäätöksiä mm. kuulemiseen ja tiedon eteenpäin menemisen elementeistä. Teoriapohjan ja työn syventämisessä olen käyttänyt aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia, raportteja, väitöskirjoja, kirjallisuutta, lehtiartikkeleita ja muita julkaisuja.

4 TAUSTALLA SOSIOKONSTRUKTIIVINEN OPPIMISKÄSITYS JA SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN

Lasten ja nuorten osallisuuteen liittyä olennaisesti oppiminen. Lapset ja nuoret opettelevat toimimaan yhdessä eri verkostoissa ja aikuisille lasten ja nuorten osallisuus on oppimista kuuntelemaan ja muokkaamaan asenteitaan lapsiystävällisemmiksi. Oppimisen eri muodoille on yhteistä se, että ne kytkeytyvät toimintaan. Oppimiselle on tyypillistä tiedon konstruointi, ei informaation passiivinen rekisteröinti. Toiminnan ja oppimisen välisessä kytkennässä on korostettu tilannesidonnaisuutta. Oppiminen on sidoksissa siihen toimintaan, kontekstiin ja kulttuuriin, jossa tietoa opitaan ja käytetään. Asioiden suhteuttaminen omaan itseen, käynnistää oppimiseen liittyviä prosesseja. On alettu korostaa myös vuorovaikutuksen merkitystä oppimisessa. Niin keskustelun kuin toiminnankin puitteissa yksilön ajatteluprosessit tulevat näkyviin ja näin hänen on mahdollista reflektoida niitä itsekseen ja muiden kanssa. Tämä luo

pohjaa vertaisoppimiselle sekä ennako-oletusten ja itsestänselvyyksien kyseenalaistamiselle. (Rauste-von Wright, von Wright & Soini 2003, 50- 61.)

Sosiokonstruktioivinen oppimiskäsitys pohjautuu humanismiin, jossa korostuvat kokemuksellisuus ja luovuus. Kansanopistolaitoksen perustaja Gruntvig korosti elävän vuorovaikutuksen merkitystä, joka perustuu opettajan ja oppilaan tasa-arvoisuudelle. Hänen mukaansa oikea vuorovaikutus, todellinen opetus on tapahtumista; se on elämää, joka syntyy, jos siihen on luotu edellytykset. (Kauppila 2007, 29.) Opetus ei ole pelkkää tiedonsiirtoa, vaan opiskelija nousee aktiiviseen rooliin ja opettajan rooli muuttuu entistä enemmän ohjaajaksi (emt., 43).

Sosiokonstruktioivisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on yksilöllinen ja yhteisöllinen tietojen ja taitojen konstruktioivinen rakennusprosessi. Tieto rakentuu aiemmin opitulle ja aikaisemmin opittu on apuna uuden oppimiselle. (Emt., 113-144.)

Oppimiskäsitys perustuu siis vuorovaikutukseen, vastavuoroisuuteen ja yhteistoiminnallisuuteen ja opetusmenetelmissä sosiaalinen vuorovaikutus ja yhteistyö ovat merkittävässä asemassa. Toiminnallisuus ja vuorovaikutus ovat mielestäni ne, jotka nuorten kanssa tehtävässä työssä pitää näkyä. Nuoret haluavat konkreettisia tekoja ja yrityksen ja erehdyksen kautta he oppivat paljon enemmän kuin pulpetissa istuessa.

Sosiokulttuurinen innostaminen käsitteenä syntyi Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen, länsimaisen sivilisaation ja muutoksen kriisistä. Käsitteeseen liittyy toisaalta kulttuurinen demokratisaatio, jonka tavoitteena on, että mahdollisimman moni kansalainen pääsee nauttimaan kulttuurista, kuten kirjallisuudesta, kuvataiteista ja musiikista. Toisaalta käsitteeseen liittyy kulttuurinen demokratia, jolla tarkoitetaan ihmisten omaa osallistumista. Toiminnan perustavoitteena on lisätä sellaista osallistumista, jossa ihmiset ovat arkielämänsä toimijoita ja näin ollen oman kulttuurinsa tuottajia. Sosiokulttuurinen innostaminen on sekä kasvatuksellinen toimintamuoto yhteiskunnan parantamiseksi että asenne, joka sisältää ammatillisen kutsumuksen ja sitoutumisen. (Kurki 2008, 11-14.)

Innostamisen päätavoitteet ovat

- herätetään henkiin elämää siellä, missä sitä ei ole.
- tuetaan ja saadaan liikkeelle niitä kykyjä, jotka jo ovat olemassa.

Toiminnan perusvaatimuksena on, että ihmiset saadaan motivoitua liikkeelle ja saatamaan ihmisiä yhteen keskustelemaan ja tekemään yhdessä. Ihmisille pitää antaa mahdollisuus omien vaihtoehtojen kehittelyyn, vuorovaikutukseen ja osallistumiseen. Tavoitteena on luoda yksilöiden ja ryhmien välille verkostoja, jotta ryhmät voivat jatkaa toimintaansa itsenäisesti ja omaehtoisesti. (Emt., 23-28.)

Yhdessä tekeminen ja mielekäs toiminta antavat elämään sisältöä, turvaa ja toisten läheisyyttä. Tunne siitä, että minua tarvitaan ja voin vaikuttaa asioihin, vahvistaa itsetuntoa. Meistä jokainen on osa jotakin; perhettä, sukua, työ- tai asuinyhteisöä, ja osallisuuden kokemuksia kertyy monelta tasolta ja taholta. Osallisuus kuuluu kaikille ja kaikilla on mahdollisuus olla mukana. Omien kiinnostusten ja voimavarojen mukaan voi antaa panoksensa pieneen tai isoon asiaan. Hyvää oloa voi jakaa, ja vahvistaa siten omaa ja toisten arjen sujuvuutta, viihtyisyyttä ja hyvinvointia.

5 LÄHTÖKOHTIA JA NÄKÖKULMIA LASTEN JA NUORTEN KUULEMISEEN

Kansainväliset lait ja sopimukset, kuten YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista ja EU:n peruskirja sekä valtakunnalliset lait ja sopimukset, kuten perustuslaki (731/1999), perusopetuslaki (628/1998), nuorisolaki (72/2006) ja lastensuojelulaki (417/2007) takaavat sen, että jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus tulla kuulluksi. Myös Euroopan Unionin valkoisessa kirjassa (2001) todetaan, että nuorten kuulemisen on oltava säännöllistä, organisoitua ja todellista niin kansallisella kuin Euroopan tasolla. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman (2007, 34) mukaan jokaisessa kunnassa pitäisi olla vuoden 2010 loppuun mennessä aktiivisessa käytössä 5-17-vuotiaiden vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, joka toimii lasten ja nuorten eri ikäkausien ja edellytysten mukaisesti. Uuden kehittämissuunnitelman (2012, 6) myötä lasten ja nuorten elämässä kiinnitetään huomiota osallisuuden kehittämiseen, yhdenvertaisuuden eteenpäin viemiseen sekä arjen rakentumisen seurantaan ja valvontaan.

Lasten ja nuorten osallisuutta on pohdittu paljon ja erilaisia osallisuus- ja kuulemis-malleja on kehitelty mm. hankkeissa. Pääministeri Paavo Lipponen asetti vuonna 2002 työryhmän, jonka tehtävänä oli sopia toimenpiteistä nuorten osallisuuden edis-

tämiseksi yhteiskunnassamme. Työryhmään kuuluivat edustajat työmarkkinajärjestöistä, Kuntaliitosta, kirkon johdosta, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, opetusministeriöstä, työministeriöstä, nuorisotutkimuslaitoksista ja nuorisojärjestöistä. Toimenpideohjelma valmistui saman vuoden aikana ja siinä listattiin toimenpideohjeita mm. koulutukseen ja nuorten työllistämiseen liittyen sekä yhteistyöhön yli sektorirajojen. Myös lasten ja nuorten demokratia- ja kansalaiskasvatuksen kehittäminen nostettiin yhdeksi painopistealueeksi. Tämän jälkeen käynnistettiin valtakunnallinen Nuorten osallisuushanke, jolla päätettiin soveltaa toimenpideohjeita käytäntöön valtion ja kuntien yhteistoimintakokeiluna vuosina 2003-2007. Yhtenä teemana oli Elinolojen ja – ympäristöjen kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla. Osallisuuden käsitteeseen liittyy erilaisia näkökulmia, joista yksi on osallisuuden poisto. Tämä liittyy köyhyyden ja syrjäytymisen torjuntaan. Toisena näkökulmana on kansalaisten perusoikeudet. Kolmas näkökulma pyrkii valtauttamaan kansalaisia oman elämänsä hallinnassa ja paikallisessa päätöksenteossa. (Vehviläinen 2006, 7, 76.) Hankkeiden myötä on kokeiltu erilaisia toimintamalleja, joista on koottu käytäntöpakki Opetushallituksen internetsivuille. Nuorten osallistumiskulttuuri on kuitenkin muuttumassa, joten uusia toimintamalleja on edelleen etsittävä. Salasuon (2006, 5) mukaan nuorisotyö on modernin historiansa suurimman muutoksen edessä – vaikka kaikki eivät sitä ole vielä havainneet. Nuorten elinympäristö muuttuu, elämäntavat erilaistuvat ja yksilöllistyvät. Kaupungistuminen, kansainvälistyminen ja esimerkiksi maahanmuuttajanuorten määrän kasvu koskettavat myös nuorisotoimintaa.

Kuntalain 27 §:n mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan mm. tiedottamalla kunnan asioista ja järjestämällä kuulemistilaisuuksia sekä selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa. Kansanvalta.fi –sivuston (2006) mukaan kansalaisten kuuleminen on myös keino etsiä uusia ideoita kansalaisten keskuudesta.

Nuorten vaikuttamisjärjestelmien tulisi tarjota nykyistä paremmat mahdollisuudet nuorten toiminnalle. Nuorisolain (2006) määritelmän mukaan nuorisotyön tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista. Aktiivisella kansalaisuudella tarkoitetaan

nuorten tavoitteellista toimintaa kansalaisyhteiskunnassa. Erika Vainila (2008) on selvittänyt mm. miten nuorten osallistuminen ja kuuleminen tulisi järjestää kunnissa. Nuorten vaikutusmahdollisuuksia arvioitiin vuonna 2008 ja Päivi Kurikka (2008, 143-144) Kuntaliitosta toteaa, että kuntalaisten osallistuminen tulisi olla osa kunnan johtamisjärjestelmää ja kunnan strategiaa. Hänen mielestään pitäisi panostaa myös luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden koulutukseen sekä tiedotukseen siitä, miten kansalaisvaikuttamista voidaan edistää ja miten kuntalaisia, erityisesti lapsia ja nuoria, kuullaan. Pelkkä kuuleminen ei kuitenkaan riitä, vaan haasteena on miten aloitteet ja palautteet käsitellään ja miten ne otetaan päätöksenteossa huomioon. Maija Koivu (2010) antaa hyvän mallin lasten ja nuorten kuulemisjärjestelmän rakentamiseen. Osallisuuden talon kallio ja rakenteet ovat kunnossa, mutta nyt olisi aika ryhtyä konkreettisiin toimenpiteisiin. Rakenteiden luomisesta on siirryttävä sisältöjen ja eri toimintamuotojen kehittämiseen tavoitteellisesti. Näin osallisuuden talosta saadaan elävä.

Digitaalisuus ja sosiaalinen media ovat arkipäivää ja varsinkin nuoret tavoittaa paremmin Facebookissa kuin sähköpostilla. Hämeenlinnassa on kehitetty sähköistä palautejärjestelmää, joka on linkitetty kaupungin ylläpitämille nuorten nettisivuille. Tarkoituksena on liittää sivuille myös aloitteiden teko ja niiden käsittelyn seuranta-mahdollisuus. Mäkisen (2009, 63) mukaan verkossa vaikuttaminen vaatii kuitenkin nykyistä tiiviimpää yhteistyötä toimijoiden kesken sekä uusia innovatiivisia ratkaisuja. Tärkeää olisi toimijoiden voimien yhdistäminen ja luovien sovelluksien kehittäminen. Kansalaislähtöinen verkkojulkisuus jää merkityksettömäksi vaikuttamisen välineeksi, jos päätöksentekijät eivät osallistu ja sitoudu vuorovaikutukseen. Kansalaisten verkkoaktiivisuus on koettu usein lisärasitteena, joka häiritsee varsinaista virkatyötä.

Nuorisotutkimusverkoston tutkijat mm. Gretschel ja Kiilakoski ovat olleet mukana erilaisissa osallisuushankkeissa. He ovat keränneet kattavaa tutkimustietoa lasten ja nuorten osallisuudesta sekä hallinnon kokemuksista jaettavaksi eri organisaatioihin. Demokratiakasvatukselle on näin saatu vankkaa teoriapohjaa ja hyviä käytännön menetelmiä. Asenteisiin vaikuttamalla ja toimintakulttuureja uudistamalla saadaan muutoksia aikaan. Hyvä arki rakentuu osallisuudelle ja osallisuuteen kasvetaan ja aktiiviseksi opitaan arkipäivän tilanteissa. Omaan toimintaympäristöön vaikuttaminen jo varhaisessa vaiheessa luo pohjan myöhemmälle vaikuttamiselle. Osallisuus on

asenne, jolla halutaan kunnioittaa lasten ja nuorten mielipiteitä ja antaa heille todellisia mahdollisuuksia toimia. (Kiilakoski 2007, 18.)

Osallisuuskoordinaattorin työssä painopistealueita ovat osallisuus ja vaikuttaminen eri yhteisöissä. Hyvin usein ajatellaan, että osallisuus on jokin menetelmä, joka otetaan käyttöön tarpeen mukaan. Haasteina ovat asenteiden ja toimintakulttuurien muutokset ja osallisuuden juurruttaminen arkipäivään. Mitä osallisuus ja vaikuttaminen sitten tarkoittavat? Osallisuus on periaate, jonka mukaan yksilöllä on oltava mahdollisuus saada tietoa ja päästä vaikuttamaan omaan ympäristöönsä, päätöksentekoon ja häntä itseään koskeviin asioihin. Osallistaminen puolestaan on keino, jolla saadaan nuoria innostumaan jostakin asiasta ja kehittämään ideoita konkreettiseksi toiminnaksi. Osallistava tai omaehtoinen toiminta on toimintaa, jossa lapset ja nuoret tekevät itse. He asettavat itse tavoitteita, pohtivat eri ratkaisuja, tekevät päätöksiä, toteuttavat ja kantavat vastuun tekemisistään. Suunnitteluun osallistuminen, todellinen vastuu ja täysivaltainen jäsenyys kasvattavat nuoren sitoutumista ja motivaatiota. Kiinnostus toimintaa kohtaan kasvaa ja toiminnan tulokset paranevat. Toiminnan seurauksena voidaan aikaan saada muutoksia heissä itsessään, heidän elämässään tai heidän elinympäristössään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2002.)

Yhden määritelmän mukaan osallistuminen on laajasti käsitettynä mukana olemista sosiaalisissa tilanteissa, prosesseissa, joissa yhteisöjen tai toimijoiden kollektiivisia asioita käsitellään, suunnitellaan ja toimeenpannaan. On tutkittu, että kuntalaiset haluavat entistä enemmän osallistua muutoin kuin pelkästään äänestämällä, mutta sitä ei ole vielä selvitetty kattavasti, miten ihmiset haluaisivat osallistua. Vaikuttaminen tekee osallistumisesta mielekästä. Kansalaiset voivat saada aikaan muutoksia yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvissä asioissa. Vaikuttamisella on todellista merkitystä, jos kansalaiset voivat osallistua suunnitteluun, valmisteluun ja heidän vuorovaikutuksensa hallinnon kanssa on mahdollisimman tasavertaista. (Mäkinen 2010, 55-56.)

Kuulemiseen liittyä olennaisesti osallistuminen ja osallisuuden kokemukset sekä vaikuttaminen. Kuntalaiset antavat palautetta jostakin asiasta tai palvelusta ja toivovat siihen yleensä muutosta. Toisinaan palaute voi olla myös kiitos hyvin hoidetusta asiasta. Mitä osallistuminen sitten tarkoittaa ja pitääkö kaikkien vaikuttaa ja osallistua? Osallisuus voi olla mahdollisuutta mielipiteen ilmaisuun tai vuorovaikutukseen. Osal-

listumisen myötä kuntalaiset voivat olla mukana heitä koskevissa prosesseissa. Tälle on ominaista sosiaalisuus ja toiminnallisuus. Osallisuus on subjektiivinen kokemus, joka liittyy osaksi ihmisen identiteettiä. Osallisuuteen liittyy myös sitoutuminen ja vastuu. Tämä puolestaan johtaa valtaistumiseen ja mahdollisesti omaehtoiseen osallisuuteen ja vaikuttamiseen. (Bäcklund 2007, 80-82.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman (2012, 10) yhtenä strategisena tavoitteena on lasten ja nuorten kasvaminen aktiivisiksi ja yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi. Kasvaminen alkaa yksilön omasta arjesta ja laajenee ja muuttuu muotoaan erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa. Kansalaisuuteen sisältyy oikeuksia ja velvollisuuksia ja sen ydin on yhteisöllisyys. Aktiivinen kansalainen osallistuu vapaaehtoisesti sosiaalisiin ja kulttuurisiin ryhmiin vapaa-ajalla. Aktiivista kansalaisuutta voidaan opettaa ja oppia, ja oppimista tapahtuu koko eliniän. Entäpä sitten ne kansalaiset, jotka eivät halua osallistua? Voidaan puhua vetäytyvistä kansalaisista, joita eivät yhteiset asiat kiinnosta tai kokevat ne etäisiksi. Henkilö ei näe itselle mitään hyötyä siitä, että toimii yhteisten asioiden eteen. Hän on saattanut kokea, että osallistumisella ei ole mitään vaikutusta tai hän ei ole saanut apua asioiden hoitamisessa. Vetäytyvä kansalainen saatetaan mieltää syrjäytyneeksi tai syrjäytetyksi, mutta hän on voinut tehdä tietoisien päätösten jättää äänestämättä ja olla osallistumatta yhdistystoimintaan tai muuhun aktiviteetteihin. (Törrönen & Kirstinä 2006, 19-21.)

Straniuksen (2008) mukaan kansalaisaktivismi ei ole kadonnut, se on vain muuttanut muotoaan, nyt keskiössä on yksittäinen ihminen. Vaikuttaminen ei ole enää riippuvainen hallinnon hierarkkisuudesta tai yhdistystoiminnasta, vaan tietoverkko mahdollistaa vaikuttamisen milloin tahansa ja kenen toimesta tahansa. Arkielämän politiikka nousee nykyjärjestelmän rinnalle. Voidaan puhua kevytaktivismista, jolloin ihmiset tekevät erilaisia valintoja muun muassa kulutustottumuksissaan. Ei osteta lihaa, käytetään kierrätysvaatteita ja ostetaan kierrätystavaraa. Töistä voidaan ottaa sapattivuosi ja lähteä vuodeksi mietiskelemään tai käyttää enemmän aikaa perheen kanssa.

Kevytaktivismia voisi tarkastella myös sosiokulttuurisen toiminnan näkökulmasta. Tällöin toiminnan motiivina on oman elämän ja elinympäristön laadullinen ja sosiaalinen muutos (Kinnunen, Penttilä, Rantala, Salonen & Tervo 2003). Ekologisuuteen ja sitä kautta myös globaaleihin muutoksiin vaikuttavat valinnat tuntuvat hyväksyttävämiltä

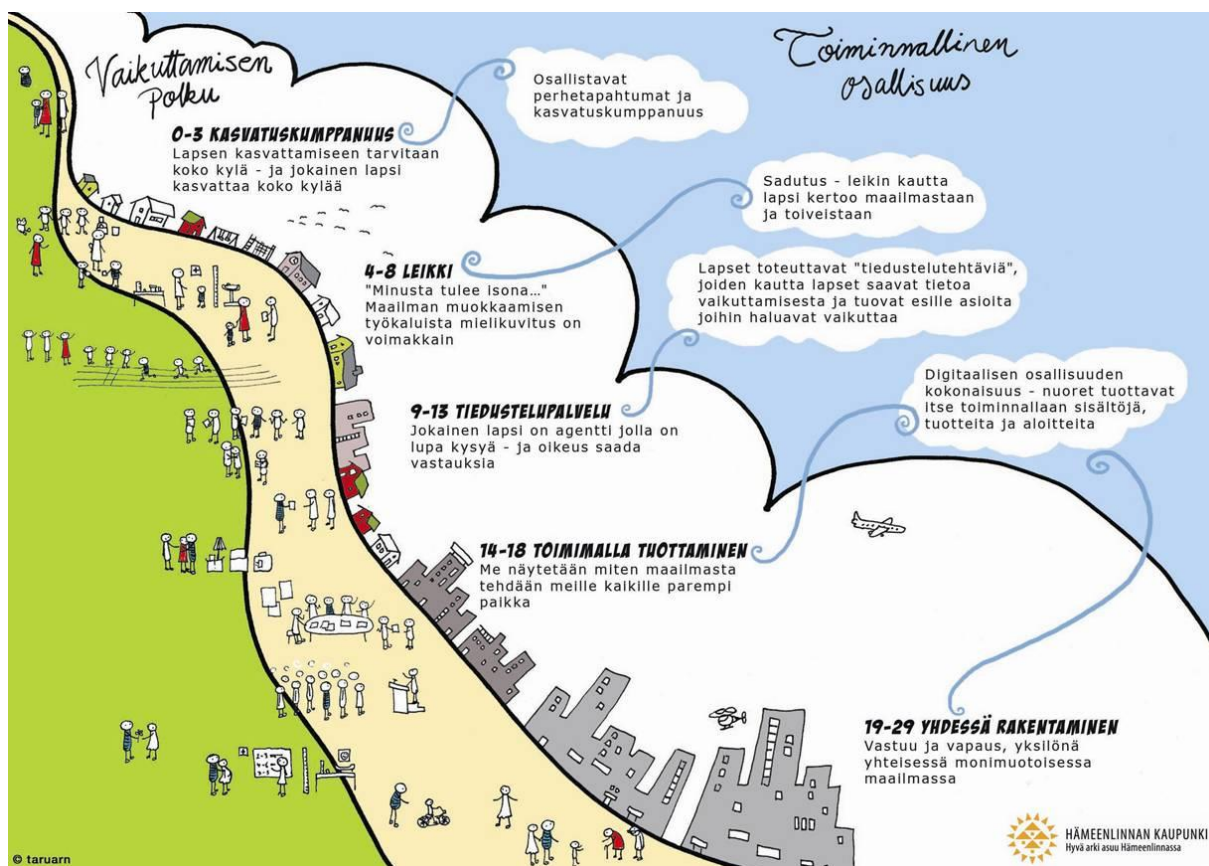
kuin sellaiset valinnat, joilla ajatellaan vain omaa etua. Yksilökeskeinen elämä on noussut selkeästi esiin eri tilanteissa muun muassa kouluissa ja järjestötoiminnassa. Tämä näkyy muun muassa vapaaehtoisten toimijoiden määrän selvässä laskussa. Yhteisöllisyys ja toisista välittäminen sekä toisten kunnioittaminen ja tasa-arvoinen kohtelu pitäisi nostaa sille kuuluvaan asemaan ihmisyyden arvostuksena. Tähän tarvitaan lasten ja nuorten koko kasvuyhteisön yhteistoimintaa ja yhdessä sovittuja pelisääntöjä, joita ovat mukana luomassa lapset, nuoret ja aikuiset yhteistyössä. Aloitteentekijöinä voivat olla koulut ja nuorisotyö yhdessä.

6 HÄMEENLINNAN VAIKUTTAMISEN POLKU

Hämeenlinna on ollut mukana ”Oppilaat paikallisina vaikuttajina” Hämeenlinnan seudun mediakeskus -hankkeessa ja sen myötä syntyi muun muassa Vaikuttamo.net – verkkosivusto vuonna 2002. Vaikuttamon keskeisenä ajatuksena oli tarjota paikallisille nuorille sähköinen osallisuuden ja kansalaisvaikuttamisen sekä demokratiakasvatuksen alusta, jonka kautta nuoret pystyivät ottamaan kantaa oman alueensa heitä koskeviin asioihin sekä saamaan tietoa ajankohtaisista heitä koskevista päätöksentekoon liittyvistä asioista sekä vaikuttamismahdollisuuksista. Sivujen teknisestä toteutuksesta vastasi Ambientia Oy. Syksyllä 2004 Vaikuttamon toiminta laajennettiin koskemaan myös alakouluja Vaikuttamo Juniorin julkaisun myötä. Vuonna 2004 Vaikuttamon toimintaan yhdistettiin myös kouluissa toteutettava V-päivä, jossa koululaiset pääsivät keskustelemaan paikallisten päättäjien ja virkamiesten kanssa nuoria koskevista kysymyksistä ja tekemään aloitteita. Vaikuttamon kautta tiedotettiin aloitteiden etenemisestä ja virkamiesten vastauksista nuorten tekemiin aloitteisiin. Toimintansa aikana Vaikuttamo.net sai valtakunnallista sekä kansainvälistä tunnustusta. Sivusto hyväksyttiin vuonna 2004 Global Junior Challenge -kilpailun finaaliin ja sai kunniamaininnan tietoyhteiskunnan parhaiden käytänteiden ja julkisten verkkopalveluiden laatukilpailussa sosiaalisesti innovatiivisimpana verkkopalveluna. Hämeenlinnan seudun mediakeskus – hankkeen päätyttyä vuoden 2006 alussa Vaikuttamo siirtyi Hämeenlinnan nuorisotoimen alaisuuteen. Vuonna 2007 Vaikuttamon yhteyteen rakennettiin Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARXin hallinnoiman Digital Arts Education -hankkeen toimesta Digital Arts Showroom -osio, jonka kautta lapset ja nuoret

saivat esille digitaaliseen muotoon tehtyjä kanta-aottavia taideprojektejaan, kuten esimerkiksi videoita, valokuvia, kuvataidetta sekä musiikkia. Organisaatiomuutosten myötä Vaikuttamosta vastaava henkilö siirrettiin toiseen yksikköön vuoden 2008 aikana, jonka jälkeen Vaikuttamon toiminta ja kehittäminen sekä sivustosta tiedottaminen käytännössä lakkasivat kokonaan. (Hiltunen 2011a, 11-12.)

Palvelutuotantojohtaja Päivi Raukko perusti helmikuussa 2010 lasten ja nuorten kuulemisen työryhmän, jonka tarkoituksena oli tehdä lasten ja nuorten kuulemiseen liittyvä ehdotus yhteiseksi toimintamalliksi uudessa kunnassa. Työryhmään kuuluivat alakoulujen, yläkoulujen ja lukioiden edustajat, päivähoiton, ARXin ja nuorisopalveluiden edustaja sekä kehittämissyksikön edustaja. Työryhmä laati ehdotuksen, jolla lapsille ja nuorille tarjotaan kehitystasoon sopivat mahdollisuudet osallistua, vaikuttaa ja tehdä. Toiminnallisen osallisuuden kokonaisuus rakentaa toiminnallisen kontaktin kaupungin palveluiden kehittämiseen. Malli koostuu ikäryhmien kehitysvaiheisiin sopivaksi suunnitelluista osista: 0-3-vuotiaat: kasvatuskumppanuus, 4-8-vuotiaat: leikki, 9-13-vuotiaat: tiedustelupalvelu, 14-18-vuotiaat: toimimalla tuottaminen, 19-29-vuotiaat: yhdessä rakentaminen. Kuvituksen on tuottanut Taru Arnkil. (Emt., 10.)

Kuva 1. Hämeenlinnan vaikuttamisen polku, (Hämeenlinnan kaupunki 2010).

Toiminnallista osallisuutta tehdään yhdessä siten, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja toimintaympäristöönsä. Hämeenlinnan lasten ja nuorten foorumi toimii kokoavana elimenä paikallisille nuorten vaikuttajaryhmille, nuorisotilojen tilatoimikunnille ja koulujen oppilaskunnille. Kaupungin toiminnassa on pyritty siihen, että kynnyksellä osallistua toimintaan on mahdollisimman matalalla ja osallistuminen on monitasoista. Eri ryhmät kokoontuvat kuukausittain ja Lasten ja nuorten foorumi muutamia kertoja vuodessa. Kaupunki haluaa tarjota kaikille mahdollisuuden vuorovaikutukseen, keskusteluun ja kuuntelemiseen sekä osallistumisen kokemuksiin. Käsiteltävät asiat ovat lähellä lasten ja nuorten elämää ja pieniä arjen asioita. Vaikuttamisen polkuun tehdään sisältöä siten, että se on lasten ja nuorten itse tekemää ja toteuttamaa niin paljon kuin mahdollista. Toiminnan tukena on aikuisia elämänkaarimallin mukaisesti eri tahoilta.

Tilaaajatiimi on jakanut syksyllä 2011 ikäryhmät uudelleen ja nyt ne ovat 0-8-vuotiaat, 9-15-vuotiaat ja 16-29-vuotiaat. Pienimpien ikäryhmissä kasvatuskumppanuus ja leikki ovat edelleen pääteemat. Näihin kuuluvat mm. toiminnalliset vanhempainillat ja vanhempien osallisuuden tukeminen sekä lasten kuuleminen Satakieli -pedagogiikan avulla. Tämä tarkoittaa, että lapsella on sata kieltä ja sata tapaa ajatella, ilmaista itseään, ymmärtää ja kohdata muita. Työmenetelminä käytetään pedagogista dokumentointia ja teematyöskentelyä. Lasten arkea dokumentoidaan ja tehdään tällä tavoin lapsen maailmaan näkyväksi. (Hämeenlinna 2012d.) Peruskouluikäisten ikäryhmässä otetaan huomioon vuorovaikutteiset opetusmenetelmät ja oppilaiden omaaloitteista ja itsenäistä toimintaa tuetaan oppilaskunta-, verso-, kummi-, tukioppilasta ja kerhotoiminnassa. Kuuleminen, osallistuminen ja vaikuttaminen on suunnitelmallista ja aikataulutettua. Kaikilla Hämeenlinnan ala- ja yläkouluilla on oppilaskunta ja tavoitteena on järjestää säännöllisiä rehtorin kyselytunteja ja V-päiviä. Näiden tilaisuuksien tulokset ja palaute kerätään osallisuuskoordinaattorille, joka tekee niistä vuosittain yhteenvedon lasten ja nuorten lautakunnalle. (Hämeenlinnan kaupunki 2012a, 11-19.)

Ennen kuntaliitosta nuorten vaikuttajaryhmiä toimi Lammilla, Kalvolassa ja Kanta-Hämeenlinnassa. Muutosvaiheen aikana ryhmien jäsenille tehtiin kysely kuntaliitoksen eduista, haitoista ja mahdollisuuksista sekä kysyttiin mielipidettä nuorten vaikuttajaryhmien nimistä ja toiminnasta. Tavoitteena oli säilyttää nuorten toiminta paikka-

kunnalla, koska eri alueiden nuorilla on erilaiset tarpeet ja pitkät välimatkat olisivat hankaloittaneet kokoontumisia. Nyt toiminnassa on neljä nuorten vaikuttajaryhmää: Lammi-Tuulos-alueella, kokoontumispaikkana Hakkalan koulu, Hauholla, Yhtenäiskoululla, Kalvolassa, Hukarin nuorisotalolla ja Kanta-Hämeenlinnassa, Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARXissa. Ryhmien jäsenten ikähaarukka on noin 13-20 vuotta. Nuorten vaikuttajaryhmien jäsenet tapaavat toisiaan eri foorumeilla, myös sosiaalisessa mediassa. Nuorten vaikuttajaryhmät ovat tuottaneet sisältöä vaikuttamisen polkuun seuraavasti.

Kalvolan nuorten vaikuttajaryhmä teki aloitteen Hukarin nuorisotalon remontista nuorten ja päättäjien välisessä kokoontumisessa syksyllä 2008. Silloinen Kalvolan kunta oli mukana opetusministeriön ja Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n peruspalveluiden arviointiin liittyvässä hankkeessa kokeilukuntana. Kuntaliitostohinat hieman pitkittivät aloitteen etenemistä, mutta syksyllä 2009 kaupungin tilapalvelut otti remontin seuraavan vuoden suunnitelmiinsa ja remontti toteutettiin kesän 2010 aikana. Remontti tehtiin nuorten piirtämän pohjapiirustuksen mukaisesti ja nuoret pääsivät vaikuttamaan myös arkkitehdin suunnitelmiin. Opetus- ja kulttuuriministeriöltä saatiin varustukseen avustus, joten aloite saatiin toteutettua todella hienosti. Nyt on meneillään ”Tuumasta toimeen” -minipilotti, jolla toteutetaan litalan yhtenäiskoulun oppimistorin muokkaaminen miellyttävämmäksi oppimisympäristöksi kesällä 2012.

Hauhon nuorten vaikuttajaryhmään liittyi syksyllä 2011 joukko innokkaita skeittaajia ja heidän aloitteestaan lähti liikkeelle skeittiparkin rakennusprojekti. V-päivässä aloite esiteltiin kaupungin päättäjille, jotka kannattivat esitystä. Skeittiparkin suunnittelussa on ollut mukana Hämeenlinnan Skate ry. Nuoret ovat käyneet tutustumassa skeittihalliin ja saaneet sieltä ideoita sekä päässeet kertomaan mielipiteensä suunnittelusta. Skeittiparkki rakennetaan Hauhon yhtenäiskoulun pihaan keväällä 2012. Toisena projektina rinnalla kulkee nuorisotilatoiminnan siirtäminen koulun kirjasto- ja aulatiloihin ja nuorilta on pyydetty ideoita nuorisotilan välineistä ja sisutuksesta. Kaupungin arkkitehdin ja nuorten välisessä tapaamisessa sovittiin, että nuoret tekevät sisustus suunnitelman, jonka pohjalta kalusteet hankitaan. Tilan muutokset tehdään kesän aikana ja uuden nuorisotilan avajaisia vietetään syksyllä 2012.

Lammi-Tuulos nuorten vaikuttajaryhmässä on käsitelty jo useana vuotena V-päivässä nousutta nuorisotila-aloitetta. Tuulokseen on kaivattu jo pitkään omaa nuorisotilaa ja nyt paikallinen Tuuloksen 4H-yhdistys on lähtenyt hoitamaan asiaa. Yhdistys on vuokrannut tilan toimintaansa varten ja nuoret ovat päässeet mukaan suunnittelemaan sen sisustusta ja nuorisoiltojen toimintaa. Nuorisotila avataan keväällä 2012 ja ohjaustoiminnassa ovat mukana 4H-yhdistyksen lisäksi kaupungin nuorisopalvelut ja Tuuloksen seurakunnan nuorisotyö.

Kanta-Hämeenlinnan nuorten vaikuttajaryhmä on työskennellyt syksyn 2011 aikana kaupungin ylläpitämien internet-sivujen parissa. Uudet nuorten nettisivut julkaistiin tammikuussa 2012. Nuorten vaikuttajaryhmien yhteisenä projektina on lähtenyt liikkeelle moottoritien kauppakeskuksen suunnittelu. Nuoret ovat V-päivän aloitteissa toivoneet mm. lisää kauppoja ja kesätyöpaikkoja. Lasten ja nuorten sekä elämälaadun tilaajajohtaja laittoi asiaa eteenpäin ja otti yhteyttä rakentajaan (NCC), joka innostui yhteistyöstä. Asia esiteltiin nuorten vaikuttajaryhmien jäsenille, jotka pitivät ideaa hyvänä. Nuoret ovat keränneet kouluissa toiveita kauppakeskukseen sijoittuvista liikkeistä sekä sisustuksesta että toiminnasta, niin ulkona kuin sisällä. Tavoitteena on saada yritys yhteistyö käyntiin mm. tapahtumien, harjoittelu- ja työpaikkojen merkeissä. Yhtenä mahdollisuutena on ehdotettu myös keskustan alueen nuorisotila-toiminnan siirtämistä kauppakeskukseen. Kauppakeskus valmistuu keväällä 2014.

Hämeenlinnaan on perustettu nuorisolain mukainen nuorten ohjaus- ja palveluverkosto. Verkoston toiminta keskittyy kolmeen peruspilariin: hyvinvointiin, koulutukseen ja työllisyyteen. Verkoston toimintalinjoja on haettu yhteisissä työpajoissa ja kokouksissa. Kaupungin nuorisotoiminta on keskittynyt pääasiassa alle 18-vuotiaisiin. Etsivä nuorisotyö hakee toimintapiiriinsä yli 16-vuotiaita, jotka eivät ole löytäneet opiskelutai työpaikkaa. Elokuussa 2011 kaksi nuorta naista otti osallisuuskoordinaattoriin yhteyttä ja he kyselivät toimintamahdollisuuksia yli 18-vuotiaille. Perusteluna heillä oli löytää kohtaamispaikka nuorille aikuisille, jotka haluavat tutustua uusiin ihmisiin ja tehdä jotakin kivaa yhdessä. Tiloja kartoitettiin yhdessä ja päädyttiin yhteistyöhön paikallisen ravintolayrittäjän kanssa. Vaikka nuorten tapaamisia järjestetään kerran kuukaudessa pubissa (*public place*), ei alkoholin nauttiminen ole keskeisessä roolissa illoissa. Tarkoituksena on saattaa yhteen kaupungin eri puolilla asuvia nuoria ja suunnitella yhteistä toimintaa nimenomaan vaihtoehtona normaalille baarielämälle.

Nuorten Aikuisten Uusien Tuttavuuksien Ilta eli N.A.U.T.I. -ryhmän jäsenet ovat talven aikana kokoontuneet muun muassa lautapelien ääreen, osallistuneet Marttojen järjestämään kokkisota-iltaan, käyneet yhdessä luistelemassa ja keilaamassa sekä pelaamassa biljardia.

6.1 ”Vaikuta – älä valita” eli V-päivä

”Vaikuta – älä valita” eli V-päivä on järjestetty Hämeenlinnassa vuodesta 2004 lähtien. Ensimmäisinä vuosina V-päivä järjestettiin sekä peruskoulun 8. luokkalaisille että lukion 2. luokkalaisille. Vuonna 2007 lukiolaiset jätettiin pois sillä perusteella, että he olivat jo V-päivän prosessin käyneet 8. luokalla. Vuodesta 2009 lähtien mukana ovat olleet myös liittyneiden kuntien yläkoulut. Vuonna 2011 lukioiden opettajien aloitteesta lukion 2. luokkalaiset otettiin uudelleen mukaan V-päivään. Nyt koulujen määrä on seitsemän yläkoulua ja kolme lukiota.

V-päivä järjestettiin alun perin yhtenä teemapäivänä, jolloin oli kolme rastia. Ensimmäisellä rastilla oppilaat saivat tietoisuuden vaikuttamiskanavista mm. oppilaskunnan hallituksen ja nuorisofoorumin jäseniltä. Toisella rastilla oppilaat tekivät aloitteita nuorisotyöntekijän valmennuksessa ja viimeisellä rastilla aloitteet esiteltiin päättäjille. Rastilla oltiin ryhmissä noin 20 minuuttia. V-päivän jälkeen kukin koulun sai tehdä vielä erillisen esityksen Nuorisofoorumille tärkeäksi kokemastaan aloitteesta, johon tarvittiin rahoitusta. V-päivän aloitteisiin oli varattu tietty rahasumma, jonka jakamisesta Nuorisofoorumi päätti. Näin toimittiin vuoteen 2009 saakka. (Hämeenlinnan kaupunki 2010b.)

Vuonna 2009 kerättiin palautetta opettajilta, oppilailta ja luottamushenkilöiltä ja kehittämisen kohteeksi nostettiin seuraavia asioita:

- Oppilaskuntatoimintaa ohjaavien opettajien tapaamiset
- Ennakovalmistautuminen, työnjako
- Tiedottaminen kouluissa (opettajat ja oppilaat), julisteita yms. materiaalia etukäteen kouluille
- V-päivä alakouluissa (esim. rehtorin kyselytunti), yläkouluissa (kasiluokat, oppilaskuntien hallitusten jäsenet mukana tiiviimmin), lukioissa (oppilaskuntien hallitusten organisoimina)

- Aloitteiden jatkokäsittely ja seuranta, palaute takaisin nuorille
- Keskustelun ja vuorovaikutuksen jatkaminen; kummipäättäjät eri kouluille ja Nuva-ryhmiin, nuorisofoorumin keskustelutilaisuudet, Vaikuttamo
- Yhteistyötä ja koordinoitua nuorisopalveluista.

Palautteen perusteella V-päivän toteuttamista muutettiin vuonna 2010. Kiivastahtisesta rastisysteemistä siirryttiin prosessimaiseen työskentelyyn. Malli on seuraavanlainen. Nuorisotyöntekijät pitävät kouluilla etukäteen tunnit vaikuttamiskanavista ja samalla tehdään aloitteita. Aloitteet käsitellään tuntien jälkeen työryhmässä, johon kuuluvat oppilaskuntatoimintaa ohjaava opettaja, nuorisotyöntekijä ja oppilaskunnan hallituksen edustaja. Ryhmä kokoaa aloitteet aihealueittain ja aloitteet jaetaan takaisin luokille. Luokissa päätetään aloitteiden esittelijät, jotka hoitavat esittelyn V-päivänä päättäjille. V-päivän jälkeen kaikki aloitteet kootaan yhteen ja käsitellään Hämeenlinnan nuorisofoorumissa. Nuorisofoorumin kokouksen jälkeen nuoret käyvät esittelemässä aloitteet aihe-alueittain (mm. kouluruokailu, tilat, ympäristö, tapahumat) toiminnoista vastaaville tahoille. Aloitteisiin pyydetään esittelyn jälkeen myös kirjalliset vastaukset. Osallisuuskoordinaattori käy kertomassa seuraavana syksynä jokaiselle 9. luokalle, miten aloitteisiin on vastattu ja miten aloitteet ovat edenneet.

Uudesta työskentelytavasta kerättiin palautetta vuonna 2010 oppilailta, opettajilta ja nuorisotyöntekijöiltä. Vastaajien mielestä päivä oli hyvin suunniteltu ja valmisteltu, ja kokonaisuudessaan varsinainen päivä meni mukavasti. Nuorten äänet saatiin kuuluiin ja päättäjiä oli mukavasti paikalla. Oli paljon selkeämpää ja valmiimpaa, kun oppilaat olivat pohtineet aloitteensa jo etukäteen ja saaneet reilusti aikaa miettiä, mitä haluavat sanoa. Miinuksena koko prosessiin liittyen oli tiedon puute jatkon osalta eli mitä V-päivän jälkeen tarkalleen tapahtuu.

Ongelmaksi muodostui myös muiden oppilaiden passiivisuus ja tietyllä tavalla vastuuton ote aloitteiden laatimisessa. Aloitteet olivat osittain kovin luokattomia ja näitä karsittiin rankalla kädellä. Aikaisemmin tätä ei ollut, koska oppilaat tiesivät, että he pääsevät (tai joutuvat) esittämään aloitteet päättäjille. Luottamusoppilaille, jotka olivat karsimassa ja valmistelemassa aloitteita uusi menetelmä oli antoisampi, mutta muita oppilaita uusi tapa passivoi enemmän.

Uusi toimintamenetelmä vaatii aiempiin vuosiin verrattuna nuorisotyöntekijältä aikaa ja järjestelyjä todella paljon isojen koulujen osalta. Valmistelut tuottivat hieman kiirettä ja hoppua syksyn muutenkin kiireiseen aikatauluun. Pienten yläkoulujen osalla tätä ongelmaa ei ollut.

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että uusi menetelmä toimi hyvin. Oli aikaa miettiä aloitteita ja karsia ja yhdistellä niitä. Pidettiin hyvänä sitä, että oppilaskunnillakin oli rooli. Kiireen tuntu oli poissa ja tuntui, että nuoretkin osasivat paneutua paremmin aloitteiden tekoon, kun aikaa oli enemmän. Varsinaisena V-päivänä voitiin keskittyä aloitteiden esittämiseen ja keskusteluun päättäjien kanssa. Menettelytavan kehittämistä kannatettiin yksimielisesti.

”Joukkopaneeli”, jossa kaikki 8. luokkalaiset olivat salissa yhtä aikaa läsnä, toimi hyvin ja samaa mallia aiotaan käyttää myös ensi vuonna. Lyhyt aika voisi liikuttaa ”isojakin herroja” paljon helpommin kuin koko päivän sessio. Menetelmä kaipaa kehittyä mm. etukäteisinfoa oppilaille ja aikaa kirjoittaa.

V-päivän kehittämisideoina esitettiin seuraavaa. Vaikuttamistuntien pitämisessä voisi jakaa urakkaa nuorisotyöntekijöiden kesken. Ainakin kaksi tuntia luokkaa kohden pitäisi varata, jotta oppilaat pystyisivät kunnolla paneutumaan asiaan. Esimerkkejä toteutuneista aloitteista olisi hyvä antaa nuorille, että he osaisivat rajoittaa toiveitaan sellaisiksi, että niitä voidaan toteuttaa. Aloitteiden käsittelemistä pienryhmissä ennen varsinaista V-päivää voisi ehkä yhdenmukaistaa eli mitä tuo käsittely käytännössä tarkoittaa. Tärkeää olisi myös kertoa nuorille, mitä aloitteille on tapahtunut, ettei tulisi tunne että V-päivä on vain näennäistä vaikuttamista, joka ei käytännössä vaikuta mihinkään. Päättäjät olisi hyvä pitää samoina useana vuotena, koska päättäjät voisivat esitellä mitä konkreettista he ovat aloitteille tehneet. Alakoululaiset olisi hyvä saada myös mukaan jollakin tavalla, jotta toiminta olisi mielessä kahdeksannella luokalla.

Itse pidän V-päivää loistavana mahdollisuutena nuorille oikeasti keskustella päättäjien kanssa! (oppilas Kaurialan koulusta)

Mukava tilaisuus, varsinkin kun palaute sitten seuraavana vuonna osoittaa, että näillä aloitteilla on todella väliä. Hienoa, että tällaista järjestetään! (opettaja Hauhon koulusta)

Aloitteiden määrä oli vuonna 2009 260 kpl, vuonna 2010 216 kpl ja vuonna 2011 114 kpl. Tavoitteena on saada kouluilta ns. kärkihankkeita Lahden kaupungin kehittämän osallisuusmallin mukaisesti. Mallissa nuoret tekevät kouluissa luokittain ehdotuksia, joista valitaan yhdestä kolmeen ehdotusta koulun oppilaskunnan hallituksen kokoukseen. Ehdotukset kerätään myös nuorisotaloilta. Näistä kootaan kouluittain ja nuorisotaloittain yhteinen lista, joka käsitellään nuorten Isossa Aivovaltuustossa. Tähän valtuustoon kuuluu kaksi edustajaa jokaisesta yläkoulusta, lukiosta ja nuorisotalolta. Nämä nuoret päättävät lopullisen kärkihankelistan, johon valitaan 10 tärkeintä aloitetta. Lista luovutetaan nuorten toimesta kaupunginhallitukselle. (Opetushallitus 2010.) Hämeenlinnassa tätä mallia on toteutettu soveltaen ja toteutusta tullaan kehittämään edelleen, jotta mahdollisimman monet nuoret pääsisivät prosessiin mukaan. Aloitteisiin saadaan enemmän painoarvoa, kun nuorten mielipiteitä on kuultu eri alueilta ja eri näkökulmista. Tärkeintä kuitenkin on tekemisen prosessi ja sanoman laatu kuin aloitteiden määrä.

Kuva 2. V-päivä 2010 Hämeenlinnan yhteiskoulussa.

6.2 Päiväkirjahuone

Idea päiväkirjahuoneesta syntyi Jukolan lähiökeskuksen kävijöiltä, jotka kertoivat, että harvat kirjoittavat palautetta, vaikka näkemyksiä ja asiaa olisi (Oksala 2011, 6). Tämän toteamuksen jälkeen lähdettiin miettimään, kuinka mielipiteet saataisiin kuuluviin muulla tavalla kuin kirjoittamalla. Nuorten ohjelmista tuttu ”Big Brother” ja siellä oleva päiväkirjahuone valjastettiin yhdeksi menetelmäksi. Päiväkirjahuoneen ideana on, että videokameralle voi käydä purkamassa oloansa, niin hyvänä kuin huonona päivänä. Päiväkirjahuonetta varten hankittiin videokamera, kamerajalusta ja kokoon taittuva tuoli. Päiväkirjahuoneen toimintaohjeet laati litalan yhtenäiskoulun 8. luokan oppilas ollessaan työelämään tutustumisjaksolla nuorisopalveluissa (LIITE 1).

Ensimmäisen päiväkirjahuoneen rakensivat ”Uudistuva kylä kaupungissa” -hankkeen projektipäällikkö eli asukasagentti ja kaupungin osallisuuskoordinaattori toukokuussa Jukolaan läntisen lähiöpäivän yhteyteen 20.5.2011. Seurakunnan tiloista, Lintukodosta, löytyi rauhallinen nurkkaus ja pehmustettu tuoli. Päiväkirjahuone oli toiminnassa klo 14.00 – 17.00 ja tilaisuuden yhteyteen oli järjestetty kahvitarjoilu. Aluksi paikalla pyörähti muutama vanhempi rouva, mutta he eivät halunneet kertoa mielipiteitään kameralle. Tämän jälkeen pari nuorta poikaa käväisi kertomassa toiveitaan päiväkirjahuoneessa. Yhtä rouvaa houkuteltiin huoneeseen, mutta hän oli kovin epävarman oloinen ja totesi kameran hajoavan, jos hän huoneeseen menee. Kahvipöydät oli päällystetty isoilla papereilla ja niihin tuntui olevan helpompi kirjoitella palautetta lähiöpäivästä ja muusta toiminnasta kuin astua kameran eteen. Tunnin kuluttua väkeä alkoi saapua enemmän paikalle ja videolle kertyi lisää aineistoa. Kovin suurta suosiota päiväkirjahuone ei ensimmäisenä kokeilupäivänä saavuttanut, mutta tästä ei lan- nistuttu.

litalan yhtenäiskoulun minipilotista kerättiin palautetta koululuokkaan sijoitetussa päiväkirjahuoneessa 23.5.2011. litalan yhtenäiskoululla päiväkirjahuoneen hoiti asukasagentti. Palautetta kävi antamassa joukko yläkoulun oppilaita.

Nuorisopalveluiden järjestämään koulunpäättäjäistapahtumaan (Kesälomaexpress 4.6.2011) pystytettiin päiväkirjahuoneeksi telttä. Osallisuuskoordinaattorin ja nuorisotyön koordinaattorin apulaisina häärivät kaksi nuorten vaikuttajaryhmän jäsentä. Ta-

pahtuma keräsi runsaan joukon nuoria, aikuisia ja perheitä Linnan puistoon. Aurinko paistoi ja väki oli hyvällä tuulella. Teltta pystytettiin lähelle esiintymislavaa ja kulkureitin varrelle, jotta nuoret näkivät sen. Työnjaosta sovittiin niin, että nuorisotyön koordinaattori seisoo teltan ovella ja kertoo toimintaohjeet ja osallisuuskoordinaattori haastattelee nuoria teltassa käynnin jälkeen. Vaikuttajaryhmän nuorten osuutena oli houkutella muita nuoria päiväkirjahuoneeseen. Toiminta käynnistettiin klo 18.00 ja työ sujui aluksi melko verkkaiseen tahtiin. Kun tapahtuman juontaja kuulutti päiväkirjahuoneen olemassaolosta, väkeä alkoi kerääntyä jonoksi asti. Nuoret kävivät kertomassa kameralle, mikä Hämeenlinnassa on hyvää ja missä pitäisi parantaa tai kehittää kaupunkia. Päiväkirjahuone oli käytössä puoli yhdeksään asti, jolloin videokameran akku lopetti toimintansa.

Kuva 3. Päiväkirjahuoneen varustus.

Päiväkirjahuoneesta saatiin yhteensä 50 videoklippä, jotka yliopiston tutkija analysoi. Näistä Jukolan lähiöpäivästä saatiin kuusi (6), litalan yhtenäiskoululta 15 ja Kesälomaexpress-tapahtumasta 29. Päiväkirjahuoneen käytön kokemuksista saatiin Jukolasta viisi (5) haastattelua ja Kesälomaexpress-tapahtumasta 32 haastattelua. Jälkimmäisessä tapahtumassa muutama haastattelu tehtiin sellaisille nuorille, jotka eivät halunneet käydä päiväkirjahuoneessa. Haastateltavilta kysyttiin miltä tuntui kertoa asioita kameralle, miltä tällainen kuulemismenetelmä tuntuu, toimiiko se sekä miten ja missä mielestäsi nuoria pitäisi kuulla. Haastattelut tallennettiin iPhoneille.

Kokemuksina kerrottiin, että päiväkirjahuonetta vähän jännitettiin. Kokemus tuntui kuitenkin kivalta ja hauskalta sekä vallan mainiolta. Tunteistaan oli kiva kertoa, kamera teki jutusta kiinnostavan. Toisaalta sai selittää mitä Hämeenlinnassa on hyvää ja huonoa, mutta toisaalta ei oikein tiennyt mitä pitäisi sanoa. Hyvänä pidettiin sitä, että kaikenikäiset voivat kertoa kameralle mielipiteistään ja niistä voi kertoa ilman moitteita.

Hauskaa, sai kertoa niistä asioista mitä haluaisi muuttaa. Tuntui, että voi vaikuttaa. Kaverin kanssa ei ujosteltu. Kannattaisi käyttää jatkossakin, koska kouluissa puhutaan tosi paljon siitä, että nuoretkin voi vaikuttaa, mutta nuoret ei tiedä missä voi vaikuttaa ja miten. Kouluihin voisi laittaa tän, tapahtumatkin on hyviä, nuorilla on tosi paljon asiaa. (Tyttö 15 v.)

Nuoret, jotka eivät käyneet päiväkirjahuoneessa, kertoivat, että eivät jaksaneet mennä tai olivat menossa johonkin muuhun aktiviteettiin. Toiset eivät olleet ehtineet vielä käydä ja toiset totesivat sen olevan turhaa, koska heillä ei ollut mielipiteitä tai mitään sanottavaa. Menetelmää pidettiin kuitenkin hyvänä. Nuoret voivat sanoa vapaammin mielipiteitään ja toisille tuntuu olevan parempi puhua kuin kirjoittaa. Menetelmä voisi nuorten mielestä olla useammin käytössä, esimerkiksi erilaisilla festivaaleilla ja torilla teemapäivänä sekä kouluissa ja nuorisotiloilla. Haastateltujen nuorten mielestä menetelmä toimii ja sillä uskottiin olevan vaikutusta, joten toimintaa kannattaa jatkaa. Kehittämissideoina kerrottiin, että tila voisi olla kokonaan äänieristetty ja rehellistä palautetta voisi saada muulloin kuin kivoissa tapahtumissa. ”Synkkiä paikkoja” pitäisi olla enemmän.

Esiintymislavan musiikki tallentui myös videolle, joten päiväkirjahuoneen sijainti ei siinä mielessä ollut kovin hyvä. Paikka oli kuitenkin näkyvä ja nuoret löysivät teltalle helposti. Toisaalle sijoitettuna se ei ehkä olisi ollut niin aktiivisessa käytössä kuin se

nyt oli ollut. Tapahtuman juontajan säännölliset kuulutukset auttoivat saamaan väkeä liikkeelle ja hakeutumaan päiväkirjahuoneeseen. Videokameraa ei sammutettu nuorten käyntien välillä, vaan sen annettiin pyöriä koko ajan. Tämä aiheutti tutkijalle hankaluuksia erotella pelkästään tutkimuskäyttöön ja muuhun käyttöön tarkoitettut materiaalit. Nykyaikaisilla editointilaitteilla erottelu on kuitenkin mahdollista, joten tämä ei tule olemaan ongelma jatkossa.

Nuoret olivat kesälomatapahtumassa hyvällä mielellä, mikä näkyy myös päiväkirjahuoneessa kerrotuissa mielipiteissä. Palautteet eivät olleet niin kriittisiä kuin koulun tiloissa järjestetyssä päiväkirjahuoneessa. Esimerkiksi tapahtumassa nousivat esille liikuntapaikat, puistot ja tapahtumat. Koulussa nostettiin mm. koulussa viihtymiseen liittyviä asioita.

Kuva 4. Päiväkirjahuone Kesälomaexpress-tapahtumassa.

6.3 iPhone-haastattelut

Tammikuussa 2011 minipilottityöpajaan litalan yhtenäiskoululle kutsuttiin litalan eri toimijoita ja koulun väkeä. Yhdeksäsluokkalaisten valinnainen atk-ryhmä osallistui opettajansa johdolla työpajaan ja oppilaat innostuivat tietotekniikkaan liittyvästä kokeilusta. Työpajassa keskusteltiin päiväkirjahuoneen sijoittamisesta kirjastoon. Käsite päiväkirjahuone oli vieras pienryhmässä oleville aikuisille ja he epäilivät kuinka kuntalaiset saadaan kokeilemaan menetelmää. Yhdeksi esteeksi muodostui myös tarkoitukseen sopivan nurkkauksen löytyminen muutenkin ahtaisiin kirjaston tiloihin. Tämän johdosta päädyttiin siihen, että päiväkirjahuone-menetelmää sovelletaan iPhone-puhelimien avulla. Puhelimilla voidaan ottaa kuvaa samalla tavalla kuin päiväkirjahuoneessa, mutta nuoret toimivat haastattelijoina ja kuvaajina. iPhone-haastatteluja varten hankittiin kaksi puhelinta ja niihin sim-kortit. Näiden hankinnassa oli kuitenkin viiveitä, joten kokeilu siirtyi suunniteltua myöhemmäksi.

Ensimmäinen atk-tunti pidettiin 14.3.2011. Luokassa olivat läsnä opettaja, 15 oppilasta, asukasagentti ja osallisuuskoordinaattori. Ensin opettaja ja asukasagentti alustivat aiheesta ja kertoivat aikataulusta. Sitten oppilaat saivat tehtäväksi miettiä haastattelukysymyksiä. Mistä asioista halutaan tietoa, miten haastatteliija lähestyy haastateltavaa ja miten ihmiset saadaan vastaamaan. Oppilaat jutustelivat keskenään, mutta tekivät myös tehtäviensä. Seuraavaksi käytiin läpi haastattelun rakennetta; kuinka aloitetaan ja esittäydytään sekä pyydetään lukemaan lupa aineiston käyttöön. Tämän jälkeen käytiin kysymyksiä läpi ryhmittäin. Asukasagentti toimi kirjurina ja listasi kaikki kysymykset, joita tuli yhteensä 13. Todettiin, että kysymyksiä on liikaa ja niitä pitää karsia. Suoritettiin äänestys, jossa jokainen oppilas antoi viidelle kysymykselle äänensä. Luokassa oli rento, jopa innostunut ilmapiiri. Äänestyksen jälkeen todettiin yhdessä, että neljä hyvää kysymystä oli valittu ja viidenneksi tullut ”Haluatko Alkon litalaan?” jätetään pois, koska se ei kuulu lasten ja nuorten palveluihin. Tämän tilalle valittiin kysymys ”Miten litalaa voisi uudistaa?”.

Seuraavalla kerralla (21.3.2011) läsnä oli 16 oppilasta, opettaja, asukasagentti, osallisuuskoordinaattori ja sähköisen MyStreetHub -alustan esittelijä. Tällä kerralla keskityttiin palautteen antamiseen karttamerkintöjen kautta. Aihe kiinnosti ja innosti oppilaita selkeästi ja he tutustuivat myös virtuaalipolku.fi -sivustoon. Tehtävänä oli etsiä

omalta kylältä paikkoja, joille annetaan plussia ja miinusta sekä yksi kehittämisidea. Jos oppilas ei saanut tehtävää suoritettua tunnin aikana, se jäi kotitehtäväksi. Opettaja motivoi asiaan: ”Mitä innokkaammin olet tässä mukana, sitä enemmän tulee plusia” eli aktiivisuus vaikuttaa numeroarviointiin.

Kolmas tunti (28.3.2011) meni iPhoneen käytön opetteluun, joka oli melkoista sähelystä, mutta kuitenkin hauskaa ja rentoa menoa. Oppilaat tekivät koehaastatteluja opettajille ja oppilaille, ja kysymyksiä muokattiin vielä haastateltavien palautteen perusteella. Tunnin aikana saatiin valmiiksi haastattelurunko (LIITE 2) ja oppilaat olivat motivoituneita seuraavalla viikolla alkaviin haastatteluihin.

Ensimmäinen haastattelupäivä Kalvolan kirjastossa pidettiin 4.4.2011. Pojat saapuivat paikalle klo 13.30, ensin yksi ryhmä ja myöhemmin kaikki ryhmät. Kirjastossa oli hiljainen iltapäivä, edes kahvitarjoilu ei houkuttanut asiakkaita paikalle normaalia enempää. Pojat olisivat olleet innokkaita tekemään haastatteluja, mutta asiakkaat eivät halunneet antaa haastatteluja. Tekemisen puute saattoi hieman laimentaa nuorten intoa ja keskittymistä asiaan. Pirstystä päivään toi yksi vanhempi mieshenkilö, joka suostui haastatteluun. Kokemuksenaan hän kertoi, että videointihaastattelu tuntui mukavalta varsinkin, kun nuoret tekivät sen itse ja olivat paneutuneet asiaan. Iltapäivän saldona oli neljä haastattelua.

Seuraavalla kerralla (11.4.2011) väkeä oli liikkeellä kirjastossa enemmän kuin ensimmäisellä kerralla, mutta haastatteluun suostuivat vain harvat. Pojat käsittelivät jo tottuneesti välineitä ja haastattelutilanteet sujuivat rennosti. Haastattelujen vähyys vaikutti selvästi poikien motivaatioon ja keskittymiseen, joten paikalla ollut opettaja lähetti oppilaat takaisin koululle. Iltapäivän aikana saatiin viisi haastattelua. Yhteensä kirjastosta saatiin yhdeksän haastattelua, mikä oli kohtuullinen tulos asiakasmäärään nähden. Jatkosuunnitelmista keskusteltaessa päätettiin, että iPhone-haastatteluja laajennetaan kirjaston ulkopuolelle koulun ja vanhempainyhdistyksen eri tapahtumiin. Vapaaehtoisten 7-luokkalaisten ryhmä teki lisähaastattelut koulun iltakoulussa ja nuorisotalon vappuilltamissa. Haastattelupohjana käytettiin atk-ryhmän laatimaa ohjeistusta ja kysymyksiä hieman muokattuna

Kuva 5. iPhone-haastattelu Kalvolan kirjastossa, litalassa.

Kahdella iPhonella saatiin yhteensä 54 haastattelua, joista 29 nuorten ja 26 aikuisten haastattelua. Yhdessä haastattelussa oli mukana kaksi nuorta. Näiden haastattelujen sisällön eli palvelutarpeet käsitteli yliopiston tutkija. Haastattelukokemukset käsitteli opinnäytetyön tekijä.

Oppilaat antoivat positiivista palautetta atk-tuntien käyttämisestä haastatteluprojektiin ja työskentely koettiin mukavana ja opettavaisena. MystreetHubin karttatyöskentely jäi erityisesti mieleen. Ehdotuksena tuli, että haastatteluja tehtäisiin jossain muualla kuin kirjastossa. Päiväkirjahuoneen käyttöä palautteen antamismenetelmänä komentoitiin seuraavasti:

Mun mielestä tää on ollut kyllä hyvä. Sellainen uusi erilainen tapa, että jollekin voi olla helppoa puhua kameralle ja se voi olla mielekkäämpää kun kirjoittaa jollekin paperille. Tää on ollut ihan hauska ja sellainen erilainen tapa. (litalan yhtenäiskoulun oppilas.)

7 KUULEMISMENETELMIEN VERTAILUA JA ARVIOINTIA

Opinnäytetyön päätutkimuskysymyksenä on, miten päiväkirjahuoneen käyttö ja iPhone-haastattelut otetaan kuntalaisten keskuudessa vastaan ja haluavatko eri-ikäiset kuntalaiset kertoa palvelutarpeensa kameralle? Aineiston perusteella voi todeta, että edellä mainitut kuulemismenetelmät on otettu vastaan mielenkiinnolla ja innostuneesti. Kaikki haastateltavat, jotka kävivät päiväkirjahuoneessa tai osallistuivat iPhone-haastatteluihin, kertoivat mielipiteenään, että menetelmät ovat hyviä ja toimivia. Vapaaehtoisuuskin koettiin hyvänä, koska asioistaan voi kertoa, jos haluaa, mutta pakkoa ei ole. Kameralle puhuminen tuntui kivalta ja menetelmä oli nuorten mielestä *”ihan läppä ja meedium”*. Vaikka menetelmät tuntuivat toimivat, jotkut nuoret pohtivat sitä, että rehellisempää palautetta saa, kun kerää sitä muulloin kuin kivoissa tapahtumissa. Menetelmillä kerättiin tietoja lasten ja nuorten palvelutarpeista ja kehittämis-kohteista, ja näitä tietoja kerättiin myös aikuisilta. Nuoret olivat rohkeampia kuin aikuiset kokeilemaan menetelmiä. Jotkut aikuiset eivät halunneet tulla kertomaan mielipiteitään ”kun kamera voisi hajota”. Ne aikuiset, jotka antoivat haastattelun, pitivät siitä, että nuoret itse toimivat haastattelijoina ja olivat selvästi paneutuneet asiaan.

Pääkysymystä yksi täydentävä kysymys on, miten edellä mainituilla menetelmillä kerätty tieto eroaa paperille kirjoitetusta palautteesta (esimerkiksi oppilaiden tekemistä V-päivän aloitteista)? Vertailtaessa kirjallista ja kameralle annettua palautetta voidaan todeta, että aihealueet eivät eroa toisistaan. Lapsille ja nuorille ovat tärkeitä vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja niistä harrastus- ja kerhotoiminta, tapahtumat ja leirit sekä liikuntapaikat. Ympäristön viihtyisyyteen ja siisteyteen sekä maanteiden ja pyöräteiden kuntoon toivottiin parannuksia. Kouluja koskevia asioita oli pääasiassa V-päivän aloitteissa, jotka koskivat kouluruokailua ja koulurakennusten kuntoa sekä niiden ilmanvaihtoa ja viihtyvyyttä. Julkinen liikenne puhutti paljon sekä V-päivässä että päiväkirjahuoneessa. Linja-autovuoroja toivottiin lisää ja parempaa aikataulutusta sekä halvempia bussilippuja. Yritystoimintaan liittyvää palautetta tuli tasapuolisesti niin kirjallisesti kuin kameralle kerrottuna. Ruoka- ja vaatekauppoja sekä pikaruokaravintoloista toivottiin lisää. Myös aikuiset toivat esille toiminnan järjestämisen tärkeyden lapsille ja nuorille. Esimerkiksi Jukolan alueella toivottiin lisää aikuisia nuorten toimintaan ja heidän kanssa olemiseen.

Seuraava pääkysymystä täydentävistä kysymyksistä oli onko paperisissa tai sähköisissä asiakaspalautteissa ja aloitteissa jäsennellympää tietoa kuin suoraan kameralle kerrottuna? V-päivän prosessia on kehitelty jo useamman vuoden ajan ja tavoitteena on viedä eteenpäin selkeitä aloitteita ja toimenpide-ehdotuksia perusteluineen. Tähän prosessiin verrattuna päiväkirjahuone ja iPhone-haastattelut ovat spontaaneja tuoksia ja vahvistavat nuorten ääntä. Päiväkirjahuoneeseen toivottiin haastattelijaa, koska kaikki eivät osaa puhua kameralle. Tähän voisi auttaa kysymysten kirjoittaminen lapuille, jotka annetaan käteen ennen huoneeseen menoa. iPhone-haastattelujen kysymysten asettelua voisi miettiä tarkemmin. Kysymykset olivat liian yksioikoisia, joihin voi vastata joko kyllä tai ei. Tämä ei kerro mitään palvelutarpeista, vaan voisi kysyä esimerkiksi miten palveluja voisi parantaa.

Uudet menetelmät eivät vaadi kovin paljon järjestelyjä, koska puhelimen voi ottaa mukaan mihin tahansa ja tehdä haastattelun nopeasti ja vaivattomasti. Päiväkirjahuone tarvitsee kameran ja istuimen lisäksi suojaosan tilan, jossa voi rauhassa antaa palautetta joko yksin tai ryhmässä. V-päivän järjestelyt vaativat aikataulutusta niin koulujen kuin päättäjien vuosikelloon. V-päivän aloitteissa on selkeästi jäsennellympää tietoa, koska aloitteet tehdään koulutunneilla ohjatusti ja niihin vaaditaan myös perusteluja. Mielenkiintoista on, että päiväkirjahuoneessa tuli palautetta sellaisista asioista, joita ei tullut esiin V-päivän aloitteissa. Suvaitsevaisuutta toivottiin lisää ja ennakkoluulojen hälventämistä maahanmuuttajia kohtaan. Toivottiin myös enemmän luottamusta nuoriin ja että syrjäytymistä pitäisi saada vähennettyä. Eleet, ilmeet ja tunnetilat antavat kameran kautta monivivahteisempaa tietoa; kuinka vahvasti, innostuneesti tai neutraalisti mielipide kerrotaan. Kirjoitetun palautteen voi tulkita monella tavoin, mutta kuva välittää paremmin tunnetilan ja sanattoman viestinnän. Näistä voi päätellä, että kameran kautta saattaa välittyä helpommin viestin sävy ja voimakkuus kuin kirjoittamalla.

Minkä ikäisiä kuntalaisia kameramenetelmä tavoittaa? Kuten jo edellä mainittiin, nuoret tarttuivat innokkaammin kameramenetelmään kuin vanhemmat. Kesälomaexpress-tapahtumassa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki päiväkirjahuoneessa kävijät olivat nuoria. iPhone-haastatteluihin vastasivat niin nuoret kuin aikuiset, mutta useat nimensä ilmoittaneet eivät halunneet antaa lupaa käyttää materiaalia hankkeen seminaareissa, vaan ainoastaan tutkimuskäyttöön.

Tampereen yliopiston tutkija Engblom-Pelkkalan (2011, 41) tekemässä yhteenvedossa on kirjattu molempien menetelmien toimivuudesta vahvuudet ja heikkoudet.

Päiväkirjahuoneen vahvuudet:

- uusi menetelmä voi innostaa myös niitä, jotka eivät tavallisesti osallistu, lapset ja nuoret innoissaan BB-formaatin mukaisesta menetelmästä.

Päiväkirjahuoneen heikkoudet:

- menetelmä menee asian edelle, esiin nostetut tarpeet tilannesidonnaisia, ei anna kovin syvällistä tietoa, hälinälle arka menetelmä, lupakäytäntö ei toimi.

Mobiilihaastattelujen (iPhone) vahvuudet:

- oppilaat mukana haastattelujen tekemisessä, helposti siirrettävä menetelmä, nopea.

Mobiilihaastattelujen (iPhone) heikkoudet:

- melu haittaa haastattelujen tekemistä, haastattelukysymyksiä ei saa olla liikaa.

Kysymyksiksi tutkija on nostanut kaksi asiaa. Kuka purkaa nauhat ja miten niitä jatkossa hyödynnetään sekä vaikuttaako haastattelupaikka vastauksiin? Olen pääosin samaa mieltä tutkijan kanssa siitä, että uudet menetelmät tavoittavat erityisesti nuoret, kuten oli tarkoituskin. Kun nuoret ovat itse suunnittelemassa ja toteuttamassa haastatteluja, he ovat motivoituneita asiaan. Välineet ovat helppokäyttöisiä eikä haittaa, vaikkei kaikki menisi suunnitelmien mukaan. V-päivän aloitteiden pohjatietojen keräämisessä voisi myös hyödyntää nyt kokeiltuja menetelmiä. Mielipiteitä voisi kerätä etukäteen laajemmalta joukosta ja näin avartaa näkökulmia ja saada vahvempia perusteluja aloitteisiin.

Kysymykseen nauhojen purkamisesta ja jatkohyödyntämisestä löytyy vastaus resursseista. Menetelmien käyttö tarvitsee työntekijän, jonka toimenkuvaan sisältyvät lasten ja nuorten osallisuuteen ja kuulemiseen liittyvät tehtävät. Työntekijä kokoaa yhdessä nuorten kanssa aloitteista yhteenvedon, joka esitellään lasten ja nuorten palveluja suunnittelevalle ja päättävälle taholle.

Haastattelupaikalla on merkitystä, joten haastattelijoiden pitää kohdata nuoria siellä, missä nuoretkin liikkuvat. Nuoret toivat esille haastatteluissa, että kuulemismenetelmiä voisi käyttää kouluissa, nuorisotiloissa ja erilaisissa tapahtumissa. Niitä voisi käyttää myös harrastuksissa, kauppakeskuksissa ja kaduilla. Lähdetään pois luokista

ja tutustutaan lähiympäristöön. Haastattelut voidaan tehdä älypuhelimilla tai videokameralla. Voidaan kulkea nuorten joukossa tai pystyttää päiväkirjahuone esimerkiksi kouluun jonnekin sopivaan paikkaan. Paikan voivat nuoret itse valita ja vaikka sisustaa sen teemaan sopivaksi. Haastatteluun voi tulla yksin, kaksin tai ryhmässä. Yksin ollessa voi paremmin purkaa tunteitaan, mutta ryhmähaastattelussa toisen ajatus voi jalostaa asiaa eteenpäin. Tärkeää on saada laajalta joukolta mielipiteitä nuoria koskeviin asioihin. Haastatteluun tehdään muutama selkeä kysymys, mistä halutaan mielipide. Haastatteluun houkuttelijan on oltava rohkea ja reipas sekä valmis tekemään tilanteen mukaan lisäkysymys esimerkiksi ”5 x miksi?” – menetelmällä. Menetelmä toimii siten, että vastauksen jälkeen kysytään aina miksi viisi kertaa, jolloin saadaan enemmän tietoa kyseessä olevasta asiasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Seuraavaan taulukkoon on koottu edellä kerrotut vertailut V-päivästä, päiväkirjahuoneesta ja iPhone -haastatteluista.

V-päivä	Päiväkirjahuone ja iPhone
aloitteet jäsenneltyjä ja perustelut mietitty	spontaania kerrontaa
vaatii etukäteisjärjestelyjä ja aikataulutusta koulun kanssa	välineet ovat helppokäyttöisiä ja nopeasti siirrettävissä sinne, missä nuoret koontuvat
päätäjät vastaamassa aloitteisiin	viesti päätäjille välittyy kuvan ja äänen välityksellä, käyttö esimerkiksi keskustelun avauksena
kirjoitettua tekstiä voidaan tulkita monella tavalla	eleet, ilmeet, painotukset vahvistavat mielipidettä
koulussa järjestettynä koulun asiat nousevat ensimmäiseksi mieleen	muualla tehdyt haastattelut voivat nostaa mieleen esimerkiksi ympäristöön liittyviä asioita
koulussa kaikki tietyn luokka-asteen oppilaat osallistuvat	vapaaehtoista osallistumista ikään katsomatta

Taulukko 1. Kuulemismenetelmien vertailua

Vertailusta voidaan todeta, että molemmissa on omat etunsa ja haittansa, mutta yhdessä ne tukevat toisiaan ja vahvistavat siten lasten ja nuorten ääntä. Menetelmiä voi helposti hyödyntää ja soveltaa eri tilanteissa tiedon kerääjien intressien mukaan. Menetelmien käytön tarkoituksena on ymmärryksen laajentaminen ja vuorovaikutuksen lisääminen esimerkiksi keskustelun avaajana.

Nyt pilotoidut kuulemismenetelmät ovat olleet yksi keino saada nuoret itse tekemään, toteuttamaan ja arvioimaan. Menetelmiä tullaan kehittämään edelleen ja jatkojalostuksessa on toteutettu digitaalista tarinankerrontaa. Siinä ääni, kuvat ja teksti yhdistetään pienimuotoiseksi videoteokseksi. Digitaalisen tarinankerronnan myötä saadaan tuotua myös hiljaisempien nuorten ääntä ja kokemuksia kuuluville. Nuorten omista lähtökohdista toteutettu tarinankerronta voi auttaa nuorta häntä koskettavien asioiden tunnistamiseen ja niiden käsittelemiseen. Menetelmää toteutetaan työpajoissa, joissa yksi tai useampi ohjaaja, ja toiminta etenee prosessinomaisesti. Tärkeää on tarinoiden jakaminen ja ryhmän keskinäinen tuki sekä hyvä ja luottamuksellinen ilmapiiri. Menetelmä ei vaadi monimutkaista tekniikkaa, ainoastaan tietokoneen sekä äänen ja kuvan tallennuslaitteet. (Juppi 2012, 193-197.) Iittalan yhtenäiskoulun 8. luokkien vanhemmille on järjestetty vuosittain perinteinen vanhempainilta, jossa kerrotaan yleisistä asioista ja koulutyön sujumisesta. Keväällä 2012 päätettiin kokeilla jotakin muuta. Opinto-ohjaajan ja nuorisotyöntekijän suunnitelman pohjalta toteutettiin erilainen vanhempainilta. Opinto-ohjaaja antoi oppilaille oppilaanohjauksen tunneilla tehtäväksi pohtia hyvän oppimisen edellytyksiä. Ensin oppilaat listasivat asioita yksin, sen jälkeen pienryhmissä, joissa listat muokattiin selkeiksi sanomiksi. Tämän jälkeen oppilaat esittivät tuotoksensa, joka kuvattiin videolle. Videoklipit esitettiin vanhempainillassa, jossa olivat myös oppilaat mukana. Videoesityksen jälkeen asioista keskusteltiin ja keskustelua jatkettiin vanhempien ja oppilaiden muodostamissa ryhmissä. Ryhmät tekivät lopuksi lyhyen yhteenvedon keskustelusta, joka esiteltiin kaikille. Vanhempainillasta saadun palautteen perusteella käytäntöä tullaan jatkamaan ja kehittämään sitä myös seuraaville 8. luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen.

Pitääkö kaikkien sitten saada mielipiteensä kuuluviin? Onko kaikkien pakko osallistua tai olla aktiivinen? Jos nuorille suunnattu toiminta toteutetaan koulupäivän aikana, niin silloin on ollut pakko osallistua. ”Vaikuta – älä valita” -teemapäivään osallistuvat kaikki kahdeksasluokkalaiset. Se on osa koulun ja nuorisotyön järjestämää demokra-

tiakasvatusta. Tavoitteena on antaa kaikille tietoa vaikuttamiskanavista ja eri mahdollisuuksista vaikuttaa ja tuoda oma mielipiteensä esille. Oppilaskuntatoiminta tarvitsee aktiivisia toimijoita, mutta toisinaan sinne valitaan sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole niin sitoutuneita toimintaan kuin toiset. Toisinaan oppilaskuntavaaleissa paikkaa eivät saa ne henkilöt, jotka olisivat kiinnostuneita toimimaan kouluyhteisön hyväksi. Tällöin hyväksi vaihtoehdoksi jää nuorten vapaa-ajalla tapahtuva nuorten vaikuttajaryhmän toiminta. Varsinkin maaseudulla nuorille suunnattua toimintaa on vähän, välimatkat ovat pitkät ja harvinaisemmista harrastuksista kiinnostuneita löytyy vain muutamia. Nuorten vaikuttajaryhmä kokoaa saman alueen nuoret yhteen ja innostaa heidät ideoimaan ja järjestämään toimintaa nuorten omista tarpeista lähtien ja oman yhteisön hyväksi. Toisaalta se voi olla vaikkapa sählyjoukkueen perustaminen, jolloin toimintaa tuetaan esimerkiksi antamalla salivuoro käyttöön maksutta. Toisaalta se voi olla ryhmän yhteinen projekti esimerkiksi asuinympäristön viihtyvyyden parantamiseksi.

Miksi ihmisten pitäisi innostua ja osallistua? Bäcklundin (2007, 76-79) mukaan osallistumisen vahvistaminen lisää toisaalta kiinnostusta edustuksellisen demokratian käytäntöjä kohtaan, mutta toisaalta sitä voidaan perustella myös moraalisen ja juridisen oikeutena. Varsinkin kuntaliitosten yhteydessä on noussut esille kuntalaisten osallistuminen palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen. Näinhän ”Uudistuva kylä kaupungissa” -hankkeessa on tehtykin. Minipilottien myötä on lähdetty rohkeasti kokeilemaan erilaisia toimintamalleja ja siirrytty jopa hieman epämukavuusalueelle toimimalla toisin kuin mihin on totuttu. Minipilottien kautta on myös etsitty ja löydetty uusia yhteistyökumppaneita.

Mikä sitten innostaa osallistumaan? Ihmisten osallistumishalukkuus voidaan usein selittää kokonaan tai osittain tarpeella oppia uutta ja kehittää itseään, tuntea itsensä hyödylliseksi tai hyväksytyksi taikka tarpeella kuulua johonkin ryhmään. Tarpeet luokitellaan moderneissa tarvetorioissa kolmeen pääluokkaan; autonomian tarpeeseen, saavuttamistarpeeseen ja yhteenkuuluvaisuuden tarpeeseen. Autonomian tarve liittyy siihen, että ihminen haluaa olla itsenäinen ja valita itse tavoitteensa (esim. nuoren liittyminen eläinyhdistystoimintaan). Saavuttamisen tarve ilmenee siten, että ihminen haluaa saavuttaa tuloksia, oppia uutta ja kontrolloida ympäristöä (esim. puoluepolitiikka). Yhteenkuuluvuuden tarve on halua päästä jäseneksi haluamaansa

ryhmään (esimerkkinä erilaiset harrastusryhmät ja nuorten omat toimintaryhmät). Osallistumiseen liittyy myös ulkoinen ja sisäinen motivaatio. Ulkoinen motivaatio perustuu odotukseen palkkion saamisesta, mikä on paljon muutakin kuin rahaa. Se voi olla mm. muiden ihmisten antamaa arvostusta, näkyvyyttä, asiantuntijaroolin saamista, kahvitarjoilua, retkiä tai alennuksia tuotteista. Sisäinen motivaatio tuottaa toimintaa ilman odotusta palkkiosta. Ihminen osallistuu vapaaehtoiseen toimintaan, koska hän tuntee saavansa tyydytystä itse tekemisestä, ei niinkään toiminnan seurauksista. Ihminen voi kokea toteuttavansa itseään ja vahvistaa kuvaa itsestään sellaisena kuin haluaa olla. (Laitinen 2006, 8-9.) Nuorten motivaation herättämisessä on haastetta, koska nuorten elämä näyttäytyy tällä hetkellä melko yksilökeskeisenä (vrt. kevytaktivismi). Yhteiset asiat eivät välttämättä kiinnosta ja hyvin usein kysytään, jos pyydetään johonkin toimintaan mukaan, että mitä siitä maksetaan. Erilaisten kuulemismenetelmien myötä saadaan nuorten tarpeita selville, mutta turhautuminen on hyvin lähellä, jos palaute ei mene eteenpäin eikä konkreettisia asioita tule näkyviin. Kuinka valmiita nuoret ovat osallistumaan ja tekemään itse? Tässä pidän tärkeänä sitä, että nuoret oppivat luottamaan heitä lähellä oleviin aikuisiin. Aikuisten tehtävänä on mahdollistaa lasten ja nuorten osallisuutta, niin omaehtoista kuin ohjattua.

Ihmisellä on tarve olla osa jotakin ja kuulua johonkin. Se on merkityksellistä osallistumisen ja vaikuttamisen haluamiseen. Se, että tekemisellä on merkitystä, tuo tyydytystä ja tunteen, että olen ollut osana tätä. Osallisuuden elementtejä ovat vuorovaikutus, aito keskustelu, kuunteleminen ja palaute. Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa pitää tehdä niin helpoksi, että kaikki voivat saada osallistumisen kokemuksia. Sillä on merkitystä tulevaisuudessa, että lapsilla ja nuorilla on kokemusta vaikuttamisesta ja kuulluksi tulemisesta. He odottavat tulevansa kuulluksi ja olevansa osallisia eri yhteisöissä ja katsovat siksi oikeudekseen tuoda julki halunsa vaikuttaa ja kertoa mielipiteensä. (Banaani-ryhmä 2010, 14.)

Aluehallintovirastot suorittivat toimialansa peruspalvelujen arvioinnin vuonna 2010. Nuorisotoimen osalta arvioitiin nuorisolain 8 §:n edellyttämää nuorten osallistumista ja kuulemista kunnissa. Peruspalveluiden arviointiraportista selviää, että kaikissa kunnissa ei edelleenkään ole nuorten kuulemis- ja osallistumisjärjestelmää, vaikka tämä oli Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman (2007-2011) yhtenä tavoitteena. Kauniskankaan (2011, 28-29) mukaan nuorilla pitäisi olla mahdollisuus vaikuttaa

heitä koskeviin asioihin useiden kuulemiskanavien kautta. Nuorten osallistumismahdollisuudet otetaan huomioon heikosti kuntien strategioissa, jolloin kunnan johto ei ole sitoutunut nuorten kuulemiseen. Vain vajaassa 30 prosentissa nuorten kuulemis- ja osallistumismahdollisuudet oli otettu huomioon kuntien tärkeissä asiakirjoissa.

Arviointikyselyyn vastasivat sekä viranhaltijat että nuorten vaikuttajaryhmät. Nuorten vastauksista nousi seuraavia toiveita:

- kaikille nuorille nuorten näköisiä järjestelmiä, mutta myös edustuksellista järjestelmää tarvitaan
- todellisia vaikuttamisen mahdollisuuksia (nuoret otetaan vakavasti)
- aitoa kiinnostusta ja kuulemista
- mahdollisuutta vaikuttaa laajasti nuoria koskeviin asioihin (ympäristö, työllisyys, toimeentulo, harrastukset jne.)
- mahdollisuus vaikuttaa oikea-aikaisesti
- vuorovaikutusta (mahdollisuus kohdata päättäjiä, tullaan lähelle nuorta)
- aktiivisuutta (kunnan pitäisi olla aktiivinen toimija)
- palautteen antamista ja saamista (perusteluja miksi aloitteet eivät etene tai miten ne ovat edenneet)
- tietoa ja koulutusta (monipuoliset kanavat, mm. Facebook, päättäjät ja viranhaltijat mukaan koulutuksiin, tätä kautta nuorten asioiden sitominen vahvemmin koko kuntaa koskeviin suunnitelmiin ja toimenpiteisiin)
- suunnitelmallisuutta, säännöllisyyttä ja pitkäjänteisyyttä (järjestelmän ja toiminnan arviointi yhdessä nuorten, päättäjien ja viranhaltijoiden kesken)
(Hiltunen 2011b.)

Päätavoitteeksi tulisi nostaa matalan kynnyksen osallistumis- ja kuulemisjärjestelmät, koska osallisuus kuuluu kaikille. Päättäjien pitäisi olla aidosti kiinnostuneista lasten ja nuorten asioista ja tehdä päätöksiä, jotka näkyvät arjessa konkreettisesti. Tärkeää ovat kohtaamiset ja tiedon välitys. Lasten ja nuorten pitää saada tietoa heille kuuluvista asioista monipuolisia kanavia pitkin ja heille on annettava myös tilaisuus arvioida palveluita sekä kertoa palaute suoraan päättäjille.

Kuulemismenetelmien kokeilusta saatujen kokemusten perusteella voidaan kerätä elementtejä, joita tarvitaan toimivaan kuulemisjärjestelmään. Lähtökohtana on päät-

täjien asenne ja tahtotila, että lasten ja nuorten asiat koetaan tärkeäksi. Päättäjillä pitää olla valmiuksia sitoutua olemaan läsnä kohtaamistilanteissa. Koulutukseen on myös panostettava, koska toisinaan aikuisten asenteet lasten ja nuorten mielipiteitä kohtaan voivat olla välinpitämättömiä tai jyrkkiä. Tämä koskee myös nuorten asenteita aikuisia kohtaan. Toimintaan pitää olla myös riittävät työntekijäresurssit sekä välineet niin tiedon keräämiseen kuin sen käsittelyyn ja analysointiin. Tärkeää on myös puhua nuorten kielellä ja ymmärrettävillä käsitteillä. Haastatteluympäristöllä ja ajankohdalla on merkitystä, joten kannattaa tarkkaan miettiä sopivaa paikkaa ja aikaa haastattelujen tekemiseen. Haastattelukysymysten pitää olla selkeät ja yksiselitteiset. Tämä helpottaa aineiston purkua ja editointia.

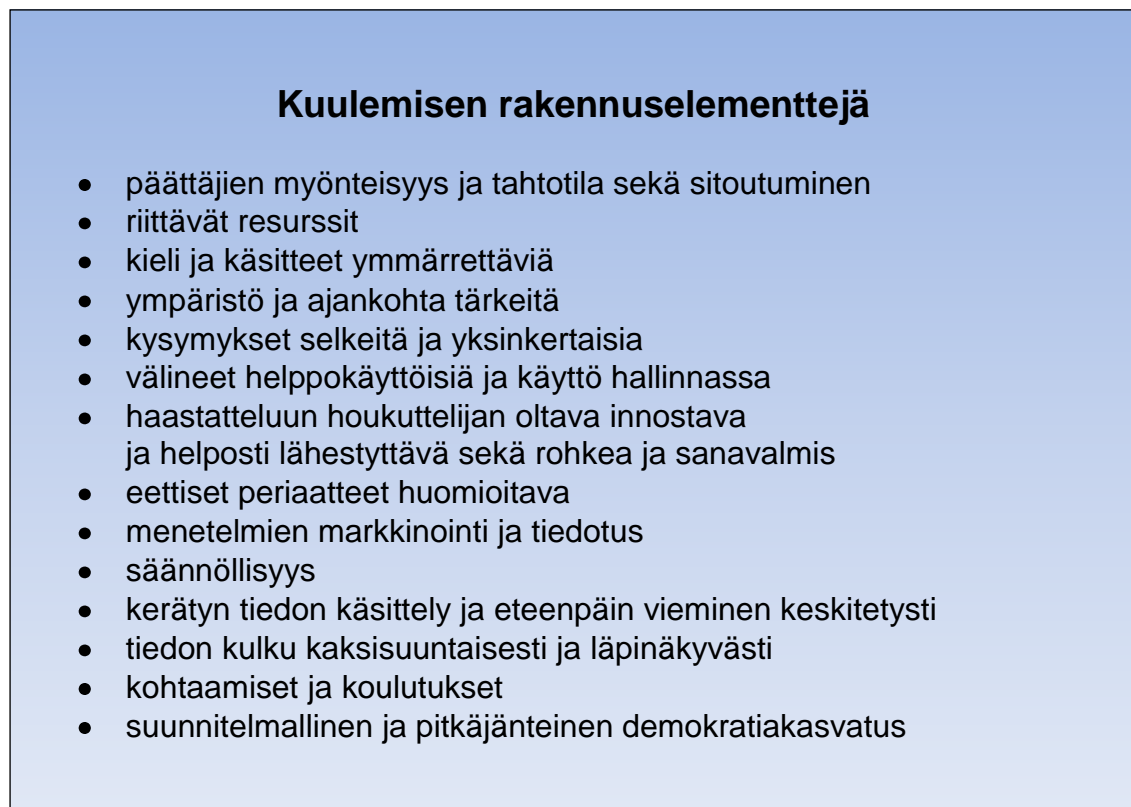
Kun nuoret toimivat haastattelijoina, heidät pitää perehdyttää tehtäväänsä ja harjoitella etukäteen haastattelutilannetta. Haastatteluun houkuttelijan on oltava innostava ja helposti lähestyttävä sekä rohkea ja sanavalmis. Haastattelutilanteen alkaessa on kerrottava miksi ja kenelle tietoa kerätään. Haastattelijoiden osalta on huomioitava myös eettiset periaatteet. Eettisiä periaatteita ovat ihmisten itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyyden kunnioittaminen. Jokainen voi halutessaan osallistua haastatteluun tai olla osallistumatta. Jokaisen mielipide on arvokas ja ne otetaan huomioon. Tietojen purkuvaiheessa luottamuksellisuus ja vaitiolovelvollisuus ovat tärkeitä huomioida. Jokaiselle on painotettava, että kukaan haastatteliijoista ei kerro eteenpäin ketä on haastateltu ja mitä hän on sanonut, eikä haastatteluja kommentoida jälkeinpäin. Yksittäisiä mielipiteitä ei kerrota tai näytetä, jos henkilöt ovat sen kieltäneet. Mielipiteistä tehdään yhteenvetoja ja yleistyksiä. Haastatteluja purettaessa tekstitiedostoiksi, pitää olla erityisen huolellinen, että aineisto saadaan kirjoitettua juuri siten kuin se on sanottu. Näin mielipiteiden oikeellisuus ja tulosten paikkaansa pitävyys voidaan tarkistaa myöhemmin.

Päiväkirjahuoneessa käytetään videokameraa ja iPhone-haastatteluissa älypuhelinta. Aineiston käsittelyssä tarvitaan mediatyökaluja, joita löytyy uusimmista tietokoneohjelmista. Välineet ovat helppokäyttöisiä, mutta niiden käyttöön tarvitaan opastusta.

Tärkeää on myös markkinoida kuulemismenetelmistä eikä saa luovuttaa, vaikka suurta suosiota ei heti saavutettaisikaan. Menetelmien käyttö tulee tutuksi toistojen ja säännöllisyyden kautta. Kerätty tieto on hyvä koota ja viedä eteenpäin keskitetysti.

Toiminnalle on hyvä antaa kasvot, jolloin tuttavallisuus ja luottamus lisääntyvät. Luottamuksen saavuttamisessa on tärkeää antaa viestiä takaisin kohtuullisen ajan kuluttua. Nuoret tarvitsevat väliaikatietoja siitä, miten menetelmillä kerätty aineisto on otettu huomioon palvelujen kehittämisessä tai miten aloitteet ovat edenneet. Tiedon pitää kulkea läpinäkyvästi molempiin suuntiin; nuorilta päättäjille ja päättäjiltä nuorille. Siten minimoidaan turhautumisen tilanteita, jolloin koetaan, ettei mitään tapahdu. Suunnitelmallisella ja pitkäjänteisellä demokratia- ja osallisuuskasvatuksella saadaan aktiivisuutta ja osallisuutta lisättyä. Kaikille annetaan tasapuolisesti tietoa vaikuttamiskana-
vasta ja erilaisista mahdollisuuksista osallistua ja toimia aktiivisena kansalaisena. Tätä painottaa myös ministeri Gustafsson (2012), joka pitää tärkeänä yhteiskuntaopin yhden tunnin lisäystä 5. – 6. luokille sekä yhteiskunnallisten liikkeiden ja kansalaisjärjestöjen esittäytymistä kouluissa ja oppilaitoksissa. Yksilö tekee sitten valintoja siitä, miten ja millä tasolla hän haluaa olla osallinen vai haluaako hän tietoisesti vetäytyä yhteiskunnallisista asioista.

Seuraavaan kuvioon on koottu edellä kerrottuja elementtejä, jotka tulisi ottaa huomioon kuulemismenetelmien ja - järjestelmien rakentamisessa.

Kuvio 1. Kuulemisen rakennuselementtejä.

8 KOHTI LASTEN JA NUORTEN HYVÄÄ ARKEA

8.1 Kasvatuskumppanuus

Hämeenlinnan kaupungin arvot ovat yhdenvertaisuus ja yhteisöllisyys, asukaslähtöisyys ja palveluhenkisyys, luovuus ja rohkeus sekä ekologisuus. Hämeenlinnan visio on elinvoimainen ja kehittyvä kaupunki, jossa on asiakaslähtöiset elämänkaaren mukaiset palvelut, hyvinvoivat kaupunkilaiset, yritykset ja ympäristö, hyvinvoiva ja osaava henkilöstö sekä tasapainoinen talous ja tuottavuus. (Hämeenlinnan kaupunki 2010a.) Hämeenlinnan kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman vuosille 2010-2013 tavoitteena on uuden ajattelumallin luominen ja levittäminen kaikkiin lasten ja nuorten vastuualueen palveluihin ja toimintoihin. Lasten ja nuorten palvelujen strategiseen kehittämiseen kiinnittyvät hyvinvointiprosessit, jotka ovat kasvatuskumppanuus, osallistava ja toiminnallinen arki, elämäntilannetta tukevat siirtymät ja monialaiset palvelukokonaisuudet.

Näistä prosesseista kasvatuskumppanuus on nyt vahvasti läsnä varhaiskasvatuskeskusten ja koulujen arjessa. Kasvatuskumppanuudessa ovat tärkeitä vanhempien osallisuuden vahvistaminen, kasvatuskumppanuuteen liittyvän osaamisen kehittäminen ja toimintayksiköiden kumppanuuskulttuurin rakentaminen uudelta pohjalta. Vanhempien ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen pitää olla vastavuoroista, jatkuvaa ja sitoutunutta. Kuulluksi tuleminen kokemus ja molemminpuolinen kunnioitus nähdään edellytyksenä jaetun ymmärryksen saavuttamiselle. (Karila 2006, 92-96.) Kasvatuskumppanuudella autetaan vanhempia ja muita kasvattajia tiedostamaan, että lapsen kehitys jatkuu läpi elämän ja se tapahtuu vuorovaikutuksessa erilaisissa kasvuympäristöissä. Kasvatuskumppanuuden ydin on osallistaminen yhteiseen toimintaan. Tällä vaikutetaan arjen sujumiseen, henkilöstön ajattelun ja asenteen muuttamiseen sekä ratkaisukeskeisen työotteen vahvistamiseen. (Hämeenlinnan kaupunki 2009, 16.)

Ovatko osapuolet valmiita kumppanuuteen ja kuinka kumppanuussuhde rakentuu ja millaisin edellytyksin? Toisiinsa tutustuminen ja luottamuksen syntyminen luovat pohjaa ja vuorovaikutussuhde kehittyy yhteisessä toiminnassa. Vanhemmat toivovat, että

heidän toiveitaan kuullaan ja arjen kuulumiset vaihdetaan kiireettömästi. Myös työntekijän innostus työstään ja aito lapsesta välittäminen vahvistaa kumppanuussuhdetta. Mutta jääkö vanhemmille vain täydentäjän ja myötäilijän rooli? Onko kasvatuskumppanuus vain ammattilaisten lähtökohdista nousevaa, vähättelevätkö vanhemmat omaa vanhemmuuttaan? Vanhempien ääntä on kuultava ja otettava huomioon heidän odotukset ja valmiudet. Onko hyvällä lapsuudella ja vanhemmuudella samoja merkityksiä? Kumppanuudessa on kunnioitettava erilaisia käsityksiä ja elämäntapoja, mutta löydettävä myös jaettuja tulkintoja ja yhteisiä päätöksiä. (Karila 2006, 98-108.) Tukemalla vanhemmuutta tuetaan samalla lasten ja nuorten hyvinvointia. Vanhemmat kantavat huolta lastensa ja nuortensa tulevaisuudesta, joten myös aikuisia kuulemalla saadaan kasvattajien näkökulmaa palvelujen kehittämiseen. Vanhempien omat asenteet ja kokemukset vaikuttavat myös hyvin usein siihen, miten lapset ja nuoret oppivat osallistumaan ja vaikuttamaan. Kotoa saatu malli muokkaa myös lasten ja nuorten mielipiteitä ja suhtautumista yhteiskunnallisiin asioihin.

Hämeenlinnan kaupungissa on vahva tahtotila lisätä asiakasymmärrystä ja kartoittaa palvelutarpeita käyttäjien näkökulmasta. Lasten ja nuorten palveluiden järjestämisessä tarvitaan monialaista yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta. Lähtökohtana on lasten ja nuorten hyvinvointi elämänkaariajattelun mukaisesti. Osallistavan ja toiminnallisen arjen tavoitteena on, että lapsi kehittyy fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti terveeksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi. Osallisuus toteutuu lapsen ja nuoren iän ja kehitystason sekä kuntoisuuden mukaan eri tavoin eri palveluissa. Arkipäivässä tämä toteutuu mm. koulujen pihajärjestelyissä, yhteisöllisissä hankkeissa ja erilaisten opetusmetodien käytössä sekä nuorten omaehtoista toimintaa tukemalla. Toiminnallisuuden muotoja voidaan suunnitella ja toteuttaa esimerkiksi yhteistyössä järjestöjen kanssa. Lasten ja nuorten elämään kuuluvat myös erilaiset siirtymävaiheet, kuten päivähoitoon, kouluun ja kouluasteelta toiselle siirtymiset sekä työhön ja armeijaan liittyvät elämänvaiheet. Läheis- ja tukiverkoston merkitys korostuu näissä muutostilanteissa. Tällöin on tärkeää, että siirtymän valmistellaan hyvin ja otetaan vastuu sen sujumisesta. (Hämeenlinnan kaupunki 2009, 18-20.) Näissä toiminnoissa olisi hyvä ottaa myös lapset ja nuoret mukaan esimerkiksi koulutilojen viihtyvyyden suunnitteluun ja toteutukseen. Erilaisista opetusmetodeista, esimerkiksi miten oppisi paremmin, olisi varmasti lapsilla ja nuorilla mielipiteitä ja uusia näkökulmia kerrottavanaan.

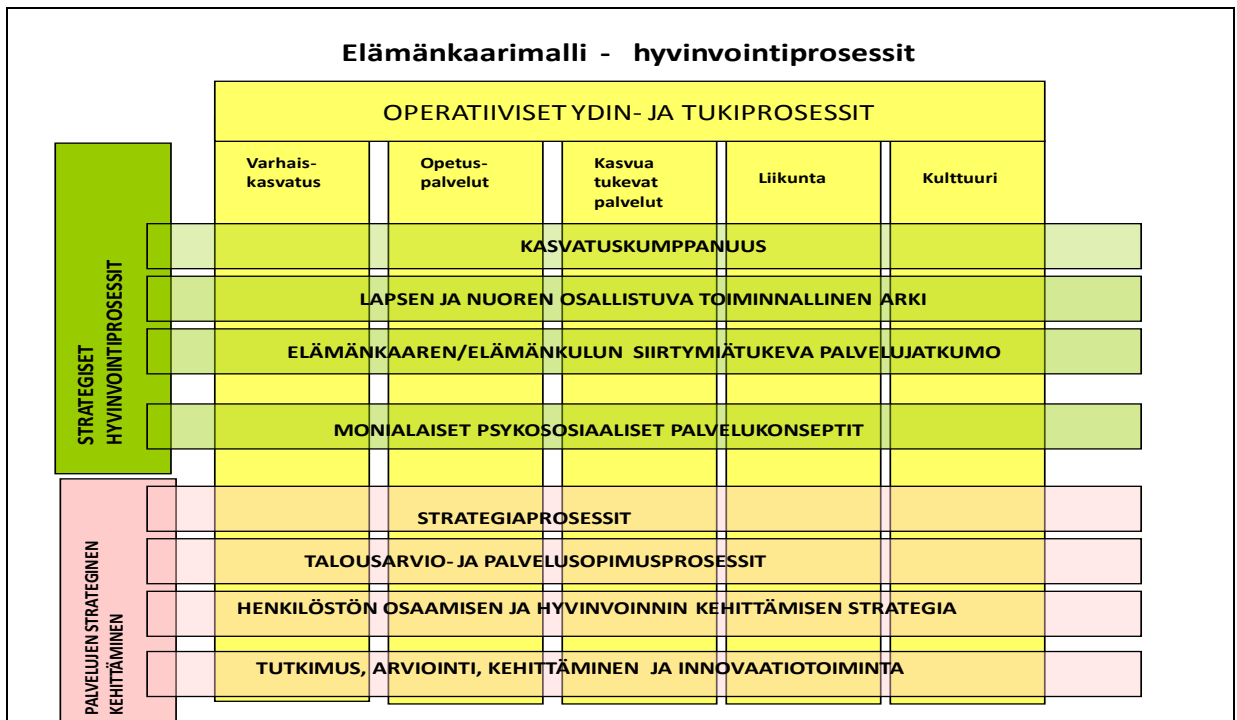
Monialaisten palvelukokonaisuuksien lähtökohtana on asiakkaan kokonaisvaltaisen tuen tarpeen kartoittaminen ja selkeän palvelupolun tarjoaminen. Tavoitteena on palvelujen joustavuus ja oikea-aikaisuus asiakkaan palvelutarpeen mukaan sekä organisaation osaamisen laaja-alainen ja tehokas hyödyntäminen. (Emt. 20-21.) Lasten ja nuorten parissa työskentelevien eri tahojen yhteistyö on tärkeää, jotta palvelut voidaan järjestää asiakkaan näkökulmasta sujuvasti. Tähän tarvitaan monialaista ja moniammatillista näkökulmaa. Monialaisen työryhmän lähtökohtia ja edellytyksiä ovat hyvät kuuntelu- ja puhetaidot sekä vuorovaikutustietoinen yhteistyö. Työryhmä yhteen sovittaa työskentelynsä saman kohderyhmän asiakkaiden asian tai tilanteen edistämiseksi. Ryhmässä kuunnellaan työtovereiden näkökulmia ja tuodaan oma näkökulma toisten käyttöön. Monialaisuus kasvattaa yksilön osaamista ja asiantuntijuutta ja auttaa näin yksilö kehittymään työssään. Työryhmässä kunnioitetaan työtoverin ammattitaitoa, ymmärrystä ja oivalluskykyä. Työskentely synnyttää parhaimmillaan yhteistä uutta, uusia oivalluksia ja luo tilan kohtaamiselle. (Kaukinen 2011.)

Nuorisolaissa määrätty nuorten ohjaus- ja palveluverkosto on toiminut Hämeenlinnassa vuoden 2011 alusta lähtien. Verkoston tehtävänä on:

- 1) koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi;
- 2) edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus;
- 3) suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi;
- 4) edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnittelemalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken.

Verkoston jäseninä ovat edustajat poliisista, TE-keskuksesta, yrittäjistä, työpajoista, aikuissosiaalityöstä, eri oppilaitoksista, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä nuorisopalveluista. Verkoston tehtävänä on siis koota kokonaisvaltainen näkemys nuorten hyvinvoinnista. Sen sijaan yksilöllisen tuen tarve käsitellään monialaisissa työryhmissä. Moniammatillinen, varhaisen puuttumisen Ankkuri -toiminta on vakiinnuttanut asemansa nuorten kasvua tukevissa palveluissa. Valtakunnallisen Kaste-hankkeen myötä uusia toimintamuotoja on luotu Monari-tiimissä (monialaisen palve-

lutarpeen arviointi) ja Nuorten intensiivipalvelulla eli NIPillä. Näissä kaikissa ryhmissä on nuorisotyöntekijä mukana. Huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista on yhteinen.

Kuvio 2. Hyvinvointiprosessit, (Hämeenlinnan kaupunki 2009).

Lasten ja nuorten lautakunnan palvelusuunnitelmassa vuosille 2010–2013 on asetettu yhdeksi tavoitteeksi uudenlainen yhteistyö ja kumppanuus järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Vuoden 2012 palvelusopimuksen mukaan lasten ja nuorten palvelujen strategisena painopisteenä on elämänkaarimallin mukaisten palvelujen järjestäminen monituottajamallilla ja niiden kehittäminen tarvelähtöisesti. Lautakuntien välisiä rajoja on ylitettävä ja palvelujen järjestämiseen on avattava uusia mahdollisuuksia yritysten ja kolmannen sektorin kanssa. Hämeenlinnan eri kaupunginosaan räätälöidään palvelukonsepti lapsen iän, yksilöllisten edellytysten ja perheiden tarpeen mukaan. ”Lapsen ja nuoren hyvä päivä” rakentuu siten, että alueen omien toimijoiden aktiivisuus ja alueen elinvoimaisuus vahvistuu, tuottavuus lisääntyy ja palvelujen päällekkäisyys vähentyy. (Hämeenlinnan kaupunki 2011b, 4.)

”Uudistuva kylä kaupungissa” -hankkeen myötä yhteisöllisyys ja tekemisen meininki on saatu heräteltyä henkiin kuntaliitoksen aiheuttaman lamaannuksen jälkeen. Minipilottirahoituksen avulla on järjestetty erilaisia projekteja ja tempauksia, joita ovat

8.2 Nuorisotyön rooli

Koko kaupungin organisaatiota yhdistävä strateginen tekijä on hyvinvointi. Nuorisotyö sijoittuu elämänkaarimallissa lasten ja nuorten lautakuntaan. Palveluorganisaatiossa nuorisotyö sijoittuu kaupungin omaan palvelutuotantoon ja sen kehittämiseen. Nuorisopalvelut sijoittuvat opetuspalveluiden alle. Yhteistyötä tehdään niin lasten ja nuorten kasvua tukevien palveluiden kuin elämänlaatupalveluiden kanssa. Nuorisopalvelujen toimintaa on kehitetty viime vuosina voimakkaasti. Työntekijätiimissä on tuotetistettu palveluita ja mietitty mittareita. Nuorisopalveluiden ja koulun yhteistoimintaa on saatu toimivammaksi ja näkyvämmäksi. Painopiste on nuorissa ja heille tarjolla olevissa palveluissa. Ammattitaitoiseksi nuorisotyöksi määrittyy entistä enemmän kyky katsoa nuorten koko palveluverkoston ja tehdä siinä yhteistyötä muiden viranomaisten sekä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa. Moniammatillisuuden lisääntyminen luo myös paineita perustella nuorisotyön ydinosaaminen ja tuoda esiin työntekijöiden vahvuuksia. Nuorisotyöntekijä toimii yhteistyössä ja linkkinä nuoriin ja heidän vanhempaisa sekä alueen muihin toimijoihin kuten järjestöihin, yrityksiin ja seurakuntaan. (Kiilakoski 2011, 18-19, 234-236.)

Nuorisotyössä painotetaan ennaltaehkäisevää toimintaa, mikä tarkoittaa mm. nuorten ohjaamista hyvään ja kehittävään toimintaan. Näin ollen se poikkeaa sosiaalityöstä, jossa nuorten kanssa toimiminen painottuu enemmän jo ilmenneiden ongelmien parissa työskentelyyn. Nieminen (2007, 23-28) on jakanut nuorisotyön yleiset tehtävät seuraaviin funktioihin.

- 1) Sosialisatiofunktio: nuorten liittäminen kulttuurin, yhteiskunnan ja lähiyhteisön jäseneksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että nuorille välitetään sellaisia tietoja, taitoja, arvoja ja toimintatapoja, jotka mahdollistavat nuorten osallistumisen yhteisöjen ja yhteiskunnan kehittämiseen ja uudistamiseen.
- 2) Personalisatiofunktio: nuorten ohjaus itsenäiseksi sekä omat tarpeensa ja pyrkimyksensä tuntevaksi yksilöksi. Tähän kuuluu nuorisotyön ominaispiirre nuorten vapaaehtoisesta mukanaolosta, johon sisältyy nuorten tarpeiden kuuleminen ja kunnioitus.
- 3) Kompensaatiofunktio: tällä korjataan nuorten sosialisatiossa ja personalisatiossa ilmenevien puutteiden tasoittaminen ja vaikeuksien korjaaminen. Nuori-

sotyössä kohdistetaan toimintaa heikommassa asemassa oleviin ja erityisryhmien nuoriin.

- 4) Resursointi- ja allokointifunktio: yhteiskunnan nuorille osoittamiin voimavaroihin sekä niiden suuntaamiseen vaikuttaminen. Tämä on ollut poliittisten nuorisjärjestöjen keskeinen tehtävä.

Nämä neljä funktiota eivät ole toisiansa poissulkevia, vaan kaupunki voi toteuttaa näitä samanaikaisesti ja myös yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Nuorisotyön tarkoituksena on vaikuttaa nuorten ihmisten ymmärrykseen, arvostukseen, tietoihin, taitoihin ja toimintaan. Päämääränä on muutos oppimisen tuloksena. Nuorisotyön kasvatus on tietoista, tavoitteellista ja ohjattua toimintaa.

Nuorisotyön ja sosiaalityön kentillä yhdistyvät kuitenkin kaksi laajaa toiminta-aluetta. Ensinnäkin yhteistyötä tehdään nuorten sosiaalistamisen tukemisessa, jolloin mahdollistetaan nuorille mielekästä, ohjattua ja tuettua toimintaa sekä vaikutetaan rakentavasti nuorten eri elämäntilanteisiin ja ongelmatilanteiden ehkäisyyn. Toisena yhteisenä toiminta-alueena ovat erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevat nuoret. Sekä nuorisotyössä että sosiaalityössä toiminnan ytimenä on lasten ja nuorten hyvinvoinnin varmistaminen. Tätä työtä tehdään tukemalla lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja itsenäistymistä. (Pohjola 2009, 28-31.)

Nuorisotyöntekijät kuuluvat innostajien ammattikuntaan, jonka ytimenä on syvä humanisuus. Tavoitteena on elävöittää ihmisten yhteisöllistä henkeä ja toiminta lähtee ihmisistä itsestään, ei työntekijöistä. (Kurki 2008, 80-81.) Osallistaminen ja osallistuminen tarvitsevat innostajia ja innokkaita osallistujia. Innostamisella autetaan ihmisiä toteuttamaan itseään ja rakentamaan päivänsä vuorovaikutussuhteessa yhteisöön sekä sosiaalisen, kulttuuriseen ja luonnon ympäristöön. Innostamisen tavoitteena on muutosten aikaansaanti yhteiskunnassa toiminnan ja osallistumisen kautta. Tärkeää on myös ihmisten kohtaaminen aidosti ja välittäen. (Emt. 42.)

Kun tulen kohdatuksi, voin tulla ymmärretyksi. Kun tulen ymmärretyksi, voin kokea tulevani hyväksytyksi. Kun tulen hyväksytyksi omana itsenäni, sellaisena kuin olen, luottamukseni kasvaa. Kun luottamukseni kasvaa, voin tulla avoimemmaksi, rohkeammaksi kertomaan itsestäni. Kun tulen avoimemmaksi, voin tulla kohdatuksi ja ymmärretyksi. (Voutilainen 2004.)

Nuorisotyöntekijöiden vahvuutena ovat kohtaamistaidot. Kohtaamisia ja pysähtymisiä tarvitaan erityisesti lasten ja nuorten kanssa. Tilanteet tulevat eteen toisinaan ennalta aavistamatta ja toisinaan ne hoituvat järjestetyissä tapaamisissa. Toiminnallisten kuulemismenetelmien järjestelyjen ja toteuttamisen kautta nuorisotyö saa työkaluja nuorten eri elämäntilanteiden dokumentointiin ja ymmärtämiseen. Prosessinomainen työskentely antaa tilaa lasten ja nuorten omille ajatuksille ja mielipiteille. Samalla nuoret oppivat itsestään ja toisistaan ja voivat nostaa keskusteluun heille tärkeitä asioita, jotka saattavat olla hyvin samanlaisia eri puolilla kuntaa, Suomea tai jopa koko maailmaa. Työntekijöiden tehtävänä on innostaa ja osallistaa lapset ja nuoret toimintaan. Osallistumalla syntyy osallisuuden kokemuksia ja sitä kautta pystytään vaikuttamaan. Esimerkkinä tästä on V-päivästä noussut aloite bändihuoneen saamiseksi nuorisotilan yhteyteen. Asiaa käsiteltiin nuorten vaikuttajaryhmässä ja pyydettiin tapaamista asiasta päättävien henkilöiden kanssa. Keskustelu sujui hyvässä yhteisymmärryksessä ja tapaamisen jälkeen nuori oivalsi vaikuttaneensa. Bändihuone valmistuu syksyllä 2012.

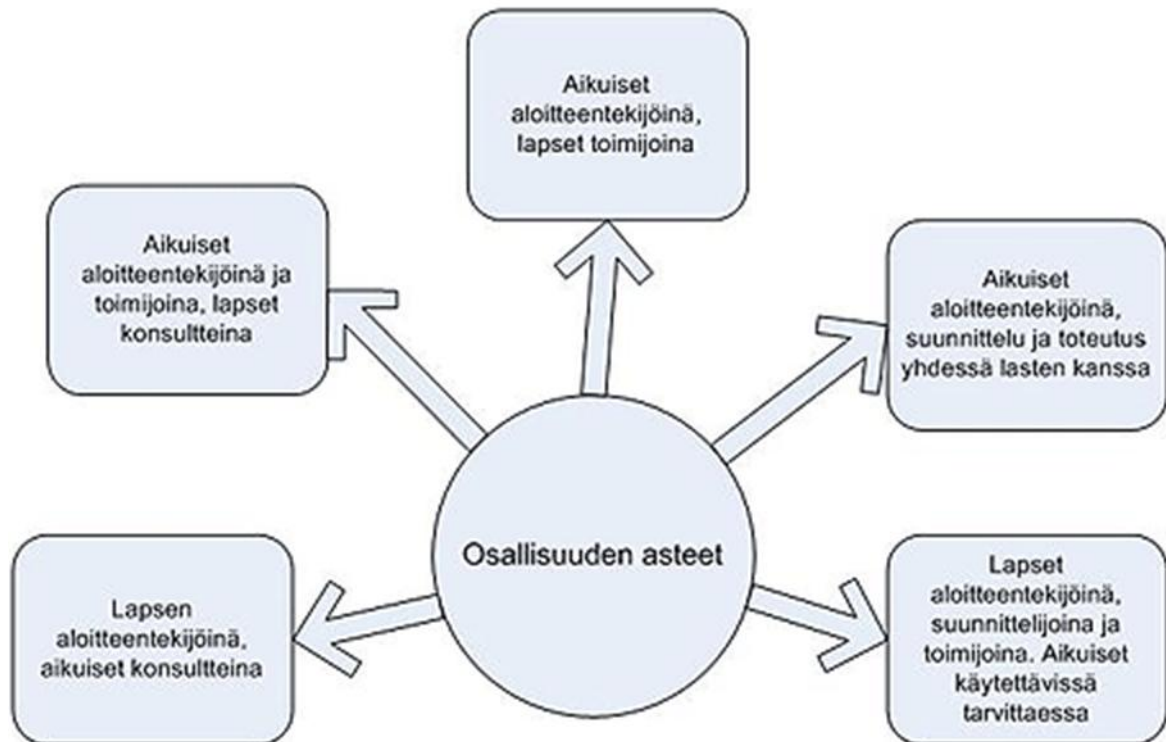
Teknologia ja sen välineiden käyttö on lisääntymässä varsinkin nuorten maailmassa. Tärkeää on opettaa lapset ja nuoret käyttämään näitä välineitä toisten kohtaamiseen, kontaktien luomiseen ja oppimiseen. Verkkoympäristössä toimiminen saattaa olla monen nuoren työpaikka tulevaisuudessa, joten heillä pitää olla taitoa olla itsenäisesti yhteyksissä eri ihmisiin käyttäen erilaisia medioita. Kuulemismenetelmien kehittämisessä mahdollisuutena on myös rakentaa uusia yhteydenpitokanavia nuorten ja päättäjien välille. (Kiilakoski & Taiponen 2011, 80-84.) Haasteena tässä on päättäjien taidot ja valmiudet opetella uusien välineiden käyttöä. Sosiaalinen media ja digitaalisuus pitäisi olla osa normaalia työntekoa. Tavoitteena on kehittää kaupungin verkkopalveluita vastaamaan nykyaikaisia tarpeita, kasvokkain kohtaamisia unohtamatta. Kaupungin päättäjät ja nuoret eri puolilla kuntaa voisivat olla yhteydessä keskenään esimerkiksi etukäteen sovittuina aikoina keskustelemassa reaaliaikaisesti chatissa. Tällaisen menetelmän suunnitteluun, harjoitteluun ja käyttöönottoon on otettava myös nuoret mukaan.

8.3 Lapsiystävällinen kaupunki

Suomen UNICEF kutsuu vuosittain yhden kaupungin kumppanikseen edistämään lasten oikeuksia ja lisäämään tietoa maailman lasten tilanteesta. Hämeenlinna on tehnyt kumppanuussopimuksen Suomen UNICEF:n kanssa vuodelle 2012. Vuoden aikana vahvistetaan lasten ja nuorten vaikuttamisen polkua ja solidaarisuutta sekä suvaitsevaisuus- ja kansainvälisyyskasvatusta. Myös lasten ja nuorten oma osallisuus näkyy vahvasti erilaisissa koulujen teemapäivissä ja tapahtumissa, koska he ovat itse niitä suunnittelemassa ja toteuttamassa. Vuosien 2012 – 2013 aikana Hämeenlinnassa toteutetaan lapsiystävällinen kunta -hanke, jossa pilotoidaan UNICEF:n kansainvälinen ”Child Friendly City” -malli Suomessa. Tavoitteena on pysyvien toimintatapojen muutos lasten ja nuorten asioiden huomioimiseksi koko kaupunkiorganisaatiossa. Tavoitteena on myös lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen lasten ja nuorten omassa elinympäristössä (Custódio 2012).

Osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen alkavat olla jo hyvin tiedostettu kasvatustalan työntekijöiden keskuudessa. Haasteena onkin se, miten kunnan muut työntekijät, esimerkiksi kaavoitus- ja rakentamisasioissa, saadaan vakuuttuneiksi siitä, että myös lasten ja nuorten kuuleminen palvelujen rakentamisessa kannattaa. Miten saadaan työntekijät ymmärtämään, että osallisuus vaikuttaa kuntalaisiin ja asiakastavoitteiden toteutumiseen. Tämä puolestaan vaikuttaa kuntatalouteen ja tuottavuuden parantumiseen, ja tästä on vaikutuksia työilmapiiriin ja työelämän laatuun (Kostiainen 2012, 17). Tärkeintä on asenteen muutos ja päästä irti vanhoista toimintatavoista, jotta saadaan tilalle jotakin uutta. Kyky nähdä arjessa mitä siinä ei vielä ole tai nähdä uudella tavalla se, mitä siinä aina on (Tuulenmäki 2010, 22). Osallisuus on kovin monitasoista ja sen toteuttaminen kuuluu kaikille. Kunnan organisaatiosta pitää löytyä ihmisiä, jotka mahdollistavat, käynnistävät ja innostavat toimintaan. On tärkeää, että nuoret ovat mukana miettimässä toimintakeinoja ja -tapoja, todellisen vastuun saaminen ja mahdollisuus vaikuttaa aidosti vahvistavat sitoutumista. Vastuullisuuteen kasvattaminen perustuu luottamukseen ja toisen arvostamiseen. Tarkoituksena on tarjota osallisuuden kokemuksia kaikille siten, että nuorille annetaan tilaa ja tukea, mutta aikuisella on kuitenkin vastuu toiminnan onnistumisesta ja ryhmän turvallisuudesta. (Salovaara & Honkonen 2011, 68 -75.)

Osallisuutta on kuvattu usein portaalta toiselle etenevänä toimintana, mutta sitä voidaan kuvata myös oheisen kuvion mukaisesti eriasteisina ja monitahoisena toimintoina (Oranen 2012).

Kuvio 2. Osallisuuden asteita, (Oranen 2012).

Lapset voivat olla aloitteentekijöinä esimerkiksi koulun oppilaskunnassa, joissa lapset tekevät päätöksiä ja kysyvät ohjaavalta opettajalta neuvoja asioiden eteenpäin viemiseen. Toisinaan aikuiset ovat aloitteentekijöinä ja toimijoina, jolloin suunnitelmista kysytään lasten mielipiteitä. Aikuiset voivat heittää myös jonkun idean, jota lapset lähtevät työstämään eteenpäin toimijoina, tai jota lähdetään suunnittelemaan ja toteuttamaan yhdessä lasten kanssa. Lapset voivat myös itse ideoida ja tehdä esimerkiksi jonkun tapahtuman alusta loppuun, jolloin aikuiset ovat käytettävissä tarvittaessa. Toiminnan tavoitteet on hyvä selvittää, koska osallisuustoimet voidaan Kiilakosken (2012, 16-17) mukaan jakaa kahtia. Osallisuuden päämäärä voi olla sosiaalinen, jolloin kyse on yhdessä toimimisesta, kuulumisesta, liittymisestä ja tunteesta, että on osa kokonaisuutta. Osallisuuden päämäärä voi olla myös poliittinen, jolloin kyse on päätöksenteosta, vallan jakamisesta, vaikuttamisesta ja vastuusta. Tässä on huomioitava, että eri päämäärät tuottavat erilaisia tuloksia.

Toivon mukaan olemme menossa kohti kansalaisyhteiskuntaa, jonka osallistumisen perusteena on ymmärryksen lisääminen, osallistumisen muodot ovat mahdollisimman monipuoliset ja kaikki saatu tieto on merkityksellistä. Osallistumisen vahvistamisen tavoitteena on hyvän arjen rakentaminen kuntalaisten tarpeiden näkökulmasta. (Bäcklund 2007, 116-117.) Yhtenä osallistumisen muotona ovat kansalaisraadit. Näistä on jo kokemuksia muun muassa Vaasasta. Erilaiset kansalaisraadit ovat nousemassa edustuksellisen päätöksenteon tueksi. Yliopiston hankkeena toteutettu erilaisten aiheiden ympärille kootut kansalaisraadit ovat keskustelleet aiheista, tehneet niihin kehittämisehdotuksia ja lopuksi allekirjoittaneet niistä julkilausuman. (Suomen Akatemia 2012.) Tällaiseen raatiajatteluun on Hämeenlinnakin siirtymässä. Entisten aluetoimikuntien eli liittyneiden kuntien alueelle perustettujen toimikuntien tilalle perustetaan asukasraateja. Raateihin voi hakeutua vapaasti ja niiden rinnalla järjestetään tarpeen mukaan alueellisia kuulemistilaisuuksia. Sähköinen palautejärjestelmä, asiakaskyselyt ja KommenTori ovat myös kuntalaisten vaikuttamiskanavia. Näiden lisäksi kehitetään vanhus- ja vammaisneuvostojen sekä nuorten vaikuttajaryhmien toimintaa. Raadeille ja neuvostoille määritellään hallintosäännössä tehtävät ja vastuu. Muutokset tulevat voimaan vuoden 2013 alusta. (Hämeenlinnan kaupunki 2012c.) Vaasan yliopiston tekemää raatiopasta voidaan hyödyntää raatien toiminnan käynnistämisessä ja ylläpitämisessä. Raatien toimintaan voivat osallistua myös nuoret, mutta merkittävää on nuorten vaikuttajaryhmien toiminnan huomioiminen kaupungin poliittisen johtamisen kehittämisessä.

Erilaisten kuulemismenetelmien avulla saadaan tietoa lasten ja nuorten elämästä. Lasten ja nuorten tärkeiksi kokemat asiat eivät välttämättä ole samoja kuin aikuisten, mutta kohtaamisten ja keskustelujen kautta ymmärrystä saadaan jaettua. Suunnitelmissa on käynnistää kesällä 2012 kehittämishanke, jossa lapset ja nuoret nostetaan kokemusasiantuntijoiksi. He saavat itse kertoa, miten he haluavat tulla kohdatuiksi ja osallistetuiksi. Yhdessä nuorten kanssa suunnitellaan ja toteutetaan työtapoja, joissa yhteisten tuotosten ympärille luodaan keskustelutilaisuuksia ja työpajoja. Päiväkirjahuoneen ja iPhonen käytöstä saatujen hyvien kokemusten innostamina työpajoissa tullaan hyödyntämään digitaalista tarinankerrontaa. Tarkoituksena on tuoda esiin mielipiteitä eri alueilta, eri näkökulmista ja eri elämäntilanteissa olevilta lapsilta ja nuorilta. Tavoitteena on välittää tietoa ja kertoa kokemuksista arjen sujumiseen liittyvistä asioista ja palveluista nuorilta nuorille, nuorilta vanhemmille, nuorilta ikäihmisille

ja nuorilta päättäjille. Dokumentaatiot esitetään kohtaamisissa, jotka ovat vuorovaikutuksellisia ja dialogisia. Kaupungin päättäjille saadaan näin arvokasta tietoa ja uusia näkökulmia päätösten tekemiseen. Lapsivaikutusten arviointia ryhdytään tekemään asioiden valmisteluvaiheessa, toteutuksessa ja jälkiarvioinnissa. Tämä vaatii pitkäjänteistä ja määrätietoista työskentelyä ja koulutusta niin luottamushenkilöille kuin asioita valmisteleville virkamiehille. (Hämeenlinnan kaupunki 2012b.)

Lasten ja nuorten kuulemisen ja osallisuuden tavoitteena on toiminta, joka läpäisee koko kaupunkiorganisaation. Osallisuuden pitää arkipäiväistyä, jotta lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet saadaan turvattua palvelujen kehittämistyössä. Lapsilla ja nuorilla on hyviä ideoita, joita voisi hyödyntää enemmän palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Palvelujen toimivuuden arvioinnissa he ovat myös asiantuntijoita esimerkiksi siinä, miten palvelujen laatua voitaisiin parantaa. Asenteet ja toimintakulttuurit muuttuvat hitaasti, vaikka strategiset linjaukset ja rakenteet olisivat osallisuutta edistäviä ja tukevia. Ihmisten välisissä kanssakäymisissä muutos on kuitenkin mahdollista. (Kiilakoski, Nivala, Ryyänen, Gretschel, Matthies, Mäntylä, Gellin, Jokinen & Lundbom 2012, 268-270.)

Hämeenlinnassa toimintakulttuurin muutokseen on lähdetty monella eri taholla. Tavoitteena on luoda lasten ja nuorten mielipiteitä kuunnellen ja kunnioittaen hyvä kasvualusta, jolta he voivat ponnistaa tulevaisuuteen. Lasten ja nuorten hyvän arjen rakennuspalikoita löytyy mm. Satakieli-pedagogiikasta, perusopetuksen laatukriteereistä, kerho- ja harrastustoiminnan kehittämisestä, monialaisesta yhteistyöstä sekä nuorten omaehtoisen toiminnan mahdollistamisesta ja tukemisesta. Näiden kehittämisessä tärkeintä ovat aikuisten asenteet ja niiden muuttaminen lapsiystävällisiksi. Tärkeitä palikoita ovat myös vaikuttamisjärjestelmien rakenteet, joissa osallisuus on mahdollisimman monitasoista ja -tahoista. Järjestelmien kehittämiseen liittyvät koulutus sekä suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen demokratia-, osallisuus- ja mediakasvatus. Erilaisten kuulemismenetelmien kehittämisessä tarvitaan innovatiivisuutta ja heittäytymiskykyä. Meillä on lupa kokeilla ja toimia toisin.

LÄHTEET

Julkaistut:

Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Bäcklund, Pia 2007. Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki: Yliopistopaino.

Engblom-Pelkkala, Kristiina 2011. Mitä tiedetään asiakkaiden tarpeista? Asiakkaan arjen tarpeet ja kuntapalveluiden kehittäminen Hämeenlinnan kaupungissa. Uudistuva kylä kaupungissa –hankkeen tutkimuksen väliraportti. Tampereen Yliopisto. Johtamiskorkeakoulu.

Euroopan Unioni 2011. Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. Nuorisopolitiikkaa koskeva valkoinen kirja.

http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/youth/c11055_fi.htm Viitattu 31.3.2012.

Grönfors, Martti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 151-167.

Hämeenlinnan kaupunki 2012a. Lasten ja nuorten palvelut. Opetuspalvelut. Hyvä tulevaisuus lapsille ja nuorille. Hämeenlinnan perusopetuksen laatukriteerit.

Hämeenlinnan kaupunki 2011a. Väliraportti Sitralle. Uudistuva kylä kaupungissa. Asukkaat, kaupunki, yritykset, järjestöt ja yhteisöt palvelujen tekijöinä.

Juppi, Pirita 2012. Digitaalinen tarinankerronta nuorten osallisuuden ja identiteettityön välineenä. Teoksessa Krappe, Johanna & Parkkinen, Terttu & Tonteri, Anna (eds.). Moving in! Art-Based Approaches to Work with the Youth. MIMO Project 2010-2013. Reports from Turku University of Applied Sciences 127. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 193-210.

Kansanvalta.fi 2006. Vaikuttajan tietopankki. Kansalaisten kuuleminen.

<http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Kansalaisvaikuttaminen/Paatoksenteekoonosallistuminen/Kuuleminen>. Viitattu 17.3.2012.

Kauniskangas, Eija 2011. Missä on nuorten ääni? Nuorten kuuleminen edelleen arpapeliä. Nuorisotyö 3/11, 28-29.

Kauppila, Reija A. 2007. Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Juva: PS-Kustannus.

Karila, Kirsti 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteessa. Teoksessa Karila, Kirsti & Alasuutari, Maarit & Hännikäinen, Maritta & Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen, Helena (toim.). Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 91-108.

Kiilakoski, Tomi 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.). Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 77. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Haka-paino, 8-19.

- Kiilakoski, Tomi 2011. Johdanto: Nuorisotyön professionalisaatio, tutkijoiden roolit ja kehittämistyön luonne & Talotyön ja alueellisen nuorisotyön kehittäminen. Teoksessa Honkasalo, Veronika & Kiilakoski, Tomi & Kivijärvi, Antti. Tutkijat ja nuorisotyö liikkeellä. Tarkastelussa kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämishankkeet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 114. Helsinki: Unigrafia, 11- 48 &153 -252.
- Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu & Nivala, Elina 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 118. Helsinki:Hakapaino, 9-33.
- Kiilakoski, Tomi & Nivala, Elina & Ryyänen, Aimo & Gretschel, Anu & Matthies, Aila-Leena & Mäntylä, Niina & Gellin, Maija & Jokinen, Kimmo & Lundbom, Pia 2012. Yhteiskunnan tila. Demokratiaremontin työkaluja. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 118. Helsinki:Hakapaino, 249-271.
- Kiilakoski, Tomi & Taiponen, Janne 2011. Osallisuus ja osallistuminen verkkoperusteisessä nuorisotyössä Teoksessa Merikivi, Jani & Timonen, Päivi & Tuuttila, Leena (toim.) Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK). Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus. Helsinki: Unigrafia, 75-89.
- Kinnunen, Pekka & Penttilä, Liisa & Rantala, Jaakko & Salonen, Kauko & Tervo, Timo 2003. Innostuskirja. Nyt. Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. Opintokeskus Kansalaisfoorumi. Vantaa.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/innostuskirja_nyt/ Viitattu 1.4.2012
- Koivu, Maija 2010. Osallisuuden taloa rakentamassa. Opas osallisuuden kehittämiseen kuntaorganisaatiossa. Opinnäytetyön raportti. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Kuntalaki 17.3.1995/365. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>. Viitattu 31.3.2012.
- Kurikka, Päivi 2008. Lasten ja nuorten kuuleminen osaksi kunnan osallisuusstrategi-aa. Teoksessa Gretschel, Anu 2009. Nuorten vaikutusmahdollisuuksien arviointi 2008. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Cosmoprint 142-144.
- Kurki, Leena 2008. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Hanna 2006. Vapaaehtoisen osallistumisen syitä ja selityksiä. Teoksessa Laitinen, Hanna (toim.) Tule mukaan. Osallistumisen edellytyksiä järjestötyössä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 11. Vaajakoski: Gummerus, 6-19.
- Miettinen, Satu 2011. Palvelumuotoilu – yhteissuunnittelua, empatiaa ja osallistumista. Teoksessa Miettinen, Satu 2011 (toim.). Palvelumuotoilu. Uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Tampere: Tammerprint, 20-41.

- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2002. Nuorten osallistava koulutus. Koulutusmateriaali. Helsinki.
- Mäkinen, Maarit 2009. Digitaalinen voimistaminen paikallisten yhteisöjen kehittämisessä. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Nieminen, Juha 2007. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.). Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino, 21 – 43.
- Nuorisolaki 2006772. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072> Viitattu 31.3.2012.
- Oksala, Sari 2011. Ääni kuuluviin vaikka kännykällä. Iittalassa testataan uusia tapoja kerätä asukkaiden toiveista ja näkemyksiä palveluista. Hämeen Sanomat 13.4.2011, 6.
- Opetushallitus 2010. Nuorten osallisuus- ja oppilaskuntatoiminta. Käytäntöpakki nuorten osallisuuteen. Teema 3: Nuorten osallisuus ja vaikuttajakanavat. Hyvä käytäntö: Lahden Kärkihankelista. http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/teemat/kaytantopakki_nuorten_osallisuuteen/teema_3_nuorten_osallisuus-ja_vaikuttajakanavat/hyva_kaytanto_lahden_karkihankelista Viitattu 1.4.2012.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Tiedotteet. Ministeri Gustafsson: Jokaiselle nuorelle mahdollisuus yhteiskunnalliseen osallistumiseen. http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/04/hyol_gustafsson.html?lang=fi Viitattu 28.4.2012.
- Opetusministeriö 2007. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011.
- Oranen, Mikko 2007. Lasten osallisuus. Lastensuojelun käsikirja – verkkopalvelu sosiaalialan ammattilaisille. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/#> Viitattu 31.3.2012.
- Perttula, Juha 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityis tieteen teorieita. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo. Kokemuksen tutkimus, Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. Dialogi Oy. Tartu: Guttenberg.
- Pohjola, Anneli 2009. Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, Suvi & Vironkannas, Elina (toim.). Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 96. Jyväskylä: Gummerus, 21-40.
- Rauste-von Wright, Maija-Liisa & von Wright, Johan & Soini Tiina 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.
- Salasuo, Mikko 2006. Atomisoitunut sukupolvi. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 81. Helsingin kaupunki: Tietokeskus.
- Salovaara, Reija & Honkonen, Tiina 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Porvoo: PS-kustannus.

Sisäasiainministeriö 2005. Parempaa palvelua, tehokkaampaa hallintoa. Valtioneuvoston selonteko keskus-, alue- ja paikallishallinnon toimivuudesta ja kehittämistarpeista.

[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/D6283810B6EC002AC225703D0031274B/\\$file/152005.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/D6283810B6EC002AC225703D0031274B/$file/152005.pdf). Viitattu 17.3.2012.

Stranius, Leo 2008. Yksilöllinen kevytaktivismi on uutta kansalaistoimintaa. Helsingin Sanomat 1.7.2008, 2A.

Suomen Akatemia 2012. Kansalaisraadit uudenlainen keskustelevan deokratian keino. <http://www.aka.fi/fi/T/Tarinoita-tieteesta/Tiedetarinoita-kulttuurin-ja-yhteiskunnan-tutkimuksesta/Kansalaisraadit-uudenlainen-keskustelevan-demokratian-keino/> Viitattu 7.3.2012.

Suomen UNICEF. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Helsinki.

Tuulenmäki, Anssi 2010. Lupa toimia eri tavalla. Helsinki: WSOYpro

Törrönen, Anneliina & Kirstinä, Anna 2006. Yhteisöllisyyden sytykkeitä. Selvitys vapaan sivistystyön mahdollisuuksista vetäytyvien kansalaisten sitouttamisesta yhteiskuntaan. Suomen Kansanopistoyhdistys ry. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry. Hallituksen politiikkaohjelmat, kansalaisvaikuttaminen. Opintokeskusseura. Vantaa: Hakuprint ky.

Vainila, Erika 2008. Oikeus osallistua – Nuorten ääni kunnassa. Nuorisolain 8 §:n perusteella järjestettävä vajaavaltaiisten osallistuminen ja kuuleminen kunnissa. Helsinki: Yliopistopaino.

Vehviläinen, Jukka 2006. Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino.

Voutilainen, Eero 2003. Kohtaaminen – sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisyyttä. http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/sosiaalinen_paaoma_ja_yhteisollisyys/kohtaaminen_-_sosiaalista_paaomaa_ja_yhteisollisyytta/ Viitattu 1.4.2012.

Julkaisemattomat:

Banaani-ryhmä 2010. Hiltunen, Mervi & Katajisto, Marjo & Packalén, Lea, Peipinen, Vesa & Uhlenius, Anu & Sundström-Varjonen, Susan. Miten syntyy halu vaikuttaa? Humanistinen ammattikorkeakoulu. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma. Yhteisöpedagogi yamk10.

Custódio, Ira 2012. Child Friendly City -mallista Lapsiystävällinen kunta -hankkeeksi. UNICEF. Hämeenlinnan ohjausryhmä 12.4.2012.

Hiltunen, Mervi 2011a. ”Tulta” – Nuorisotyön asema uudessa Hämeenlinnassa kuntien palvelurakennemuutoksessa. Nuorisotyön kehittämishanke 2008–2010. Loppuraportti.

Hiltunen Mervi 2011b. Muistiinpanot 15.3.2011 Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010. Ylitarkastaja Pia Tasanko. Uudenmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Hämeenlinnan kaupunki 2012b. Hämeenlinnan lasten ja nuorten oma osallisuus. Hankekuvaus.

Hämeenlinnan kaupunki 2012c. Kaupunginhallituksen kokouspöytäkirja 26.3.2012. Poliittisen johtamisen kehittäminen.

Hämeenlinnan kaupunki 2010a. Kaupunkistrategian tarkentaminen, uudistuva Hämeenlinna 2015 strategia.

Hämeenlinnan kaupunki 2009. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010-2013. Osa I.

Hämeenlinnan kaupunki 2011b. Lasten ja nuorten lautakunta. Tilaaja-tuottaja palvelusopimus 2012.

Hämeenlinnan kaupunki 2010b. Nuorisotyö- ja sovittelupalvelut. Tuotteet.

Hämeenlinnan kaupunki 2012d. Satakieli Pedagogiikkaa Hämeenlinnassa. Satakielitesit.

Kaukinen, Ruut 2011. Monialaisen työryhmän lähtökohtia ja edellytyksiä. Luento 21.1.2001 Humakissa.

Kostiainen, Juha 2012. Ketterän toimintatavan rakentaminen organisaatioon. Diaesitys 8.3.2012 Hämeenlinnassa. Suomen Itsenäisyyden Rahasto, SITRA.

LIITTEET

LIITE 1

Hämeenlinnan kaupunki / Päiväkirjahuone

Päiväkirjahuone on huone, jossa voi avautua kameralle siten, että kukaan muu ei kuule mitä puhut siellä (huone on myös lukollinen). **Kyseessä on "Uudistuva kylä kaupungissa" - hankkeeseen liittyvä tutkimus, josta vastaa Tampereen Yliopisto.** Nauhoituksen näkee vain tutkija, ei kukaan muu.

Päiväkirjahuone sanana voi olla sinulle hyvin tuttu, esimerkiksi Big Brother - nimisestä TV-sarjasta. Periaate on sama. Huoneessa on tuoli ja kamera. Kaikki on hyvin yksinkertaista, joten sinun ei tarvitse pätkäillä miten kaikki nämä tekniset vempaimet saadaan päälle tai miten ne toimivat.

Huoneessa istu tuoliin ja ota rento asento. Laita kamera päälle ja lausu suostumuksesi videointiin siten, että aloitat lausumalla kameralle joko vaihtoehto A:n tai B:n. Sen jälkeen kerro selkeällä äänellä, **mikä sinua meidän kaupungissamme ottaa päähän ja mikä toimii.**

Vaihtoehto A:

"Minä (oma nimi), annan suostumukseni sille, että videoitua aineistoa (kuvaa ja puhetta), jossa esiinnyn saa käyttää Uudistuva kylä kaupungissa hankkeessa. Tätä aineistoa voidaan käyttää tutkimisaineistona ja hankkeen seminaareissa."

Vaihtoehto B:

"Minä (oma nimi), annan suostumukseni sille, että videoitua aineistoa (kuvaa ja puhetta), jossa esiinnyn saa käyttää Uudistuva kylä kaupungissa hankkeessa. Tätä aineistoa voidaan käyttää ainoastaan tutkimisaineistona."

Päiväkirjahuoneen ohjeet

- Astu huoneeseen
- Istahda tuolille
- Valmistaudu kuvattavaksi
- Paina nappia (kamera alkaa nauhoittaa heti kun painat nappia)
- Lausu suostumuksesi videointiin (joko Vaihtoehto A tai Vaihtoehto B)
- Kerro asiasi kameralle
- Paina nappia uudelleen ja kamera lopettaa nauhoittamisen
- Nouse tuolilta
- Avaa ovi ja poistu huoneesta

LIITE 2

littalan yhtenäiskoulu

kevät 2011

iPhone-haastattelujen runko

Olemme littalan 9. luokkalaisia ja haluaisimme haastatella littalan asukkaita Uudistuva kylä kaupungissa – hanketta varten, joten haluaisitko vastata muutama kysymykseen? Meidän pitää pyytää teitä antamaan lupa siihen, että aineistoa voidaan käyttää littalan alueen kehittämiseen. Nauhoituksen näkee vain tutkija, ei kukaan muu.

”Minä, **oma nimi**, annan suostumukseni sille, että videoitua aineistoa (kuvaa ja puhetta), jossa esiinnyn saa käyttää Uudistuva kylä kaupungissa – hankkeessa. Tätä aineistoa voidaan käyttää tutkimusaineistona ja hankkeen seminaareissa / ainoastaan tutkimusaineistona (**sano ja valitse vaihtoehtoista toinen**). Aineisto luovutetaan tilaajatiimille, ohjausryhmälle ja lautakunnan jäsenille.”

Kysymykset:

1. Oletko tyytyväinen kaupungin tarjoamiin palveluihin? Mihin?
2. Oletko yrittänyt vaikuttaa kaupungin palveluihin? Jos, niin mihin?
3. Onko täällä sinusta tarpeeksi toimintaa?
4. Miten littalaa voisi uudistaa?
5. Jos muuttaisit littalasta, mikä olisi syy?